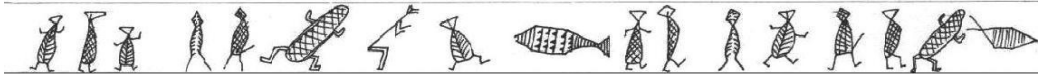

Samlingsplatser under mesolitikum

**- om jägar-samlarsamhällets behov av att samlas och -
- samlingsplatser i det mesolitiska Skandinavien -**

**Emma Maltin
Kandidatkursen i förhistorisk arkeologi
Institutionen för arkeologi och antikens historia
Lunds Universitet Vt. 2009
Handledare: Deborah Olausson
Illustrationer: Krister Kàm Tayanin**

“Successful farmers have social relations with one another, while hunter-gatherers have ecological relations with hazelnuts” (Bradley, i Carlsson 2007:15).

Abstract

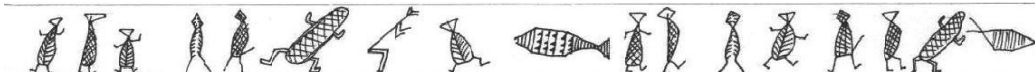
Larger meetings and gatherings of people is commonly discussed when it comes to prehistoric periods like the Neolithic and the Iron Age. When talking about the Mesolithic, people's need of gathering or hypothetical gathering places is seldom mentioned. This essay is an attempt to bring attention to phenomena like gathering and gathering places during the Scandinavian Mesolithic. In order to do so I've made use of archaeology and anthropology as well as osteology. I've also discussed possible identifications of gathering places and the characteristics of a gathering place.

Tack

I arbetet med en uppsats finns det ofta många som förtjänar att speciellt nämnas som har bidragit till slutresultatet. Främst finns det de som funnits där hela tiden, i varje steg i processen, som har stöttat och inspirerat. Deborah Olausson har som min handledare lyckats vara allt det man vill att en handledare ska vara och lite till; pålitlig, uppmuntrande, drivande och inspirerande. Krister har som vanligt ställt upp med stort som smått och framförallt jättefina illustrationer!

Därefter finns de människor som spelat en minst lika stor roll, de som med ett enda möte har kunnat förändra riktning på hela uppsatsen, som har sett nya perspektiv och möjligheter och som öppnar ens ögon för saker som man aldrig skulle ha sett på egen hand. Här vill jag främst tacka Ola Magnell för ett oerhört givande samtal då han lät mig ta del av sina tankar om möjliga samlingsplatser men också Lars Larsson som bidrog med sina tankar kring hur människor samlas samt nyttiga litteraturtips.

Även Janna förtjänar ett tack för att hon alltid ställer sin skrivare och skanner till förfogande vid alla möjliga tider på dygnet. Sist men inte minst vill jag framföra ett tack till Andreas för att han alltid finns där när det behövs som mest.

Innehållsförteckning

1 Inledning	4
1.1 Presentation av ämne och problemställning	4
1.3 Forskningshistoria	4
1.4 Material och metod	6
2 Bakgrund	8
2.1 Definition av begreppet samlingsplats	8
2.2 Säsongsmissig förflyttning under mesolitikum?	9
2.2.1 Slutsats	11
2.3 Grupper	11
2.3.1 Gruppstorlek	12
2.3.2 Gruppdynamik	15
2.3.3 Slutsats	15
3 Anledningar att samlas	17
3.1 Föda	17
3.2 Politik och äktenskap	18
3.3 Sociala och religiösa anledningar	19
3.4 Utbyte	20
3.5 Speciella personer	21
3.6 Slutsats	22
4 Identifiering av eventuella samlingsplatser	24
4.1 Tidigare förslag	24
4.2 Tågerup	28
4.2.1 Slutsats	34
4.3 Vid vilken tid på året har man samlats?	34
5 Slutsatser och diskussion	36
6 Utvärdering	41
7 Sammanfattning	41
Källförteckning	42
Litteratur	42
Opublicerat	47
Internet	47
Muntliga källor	47
Utställningar	47
Bilaga 1:	48
Bilaga 2:	49

1 Inledning

1.1 Presentation av ämne och problemställning

Efter att jag studerat järnålderns centralplatser väcktes en undran hos mig hur långt tillbaka vi kan spåra samlingsplatser av olika slag. Mesolitikum blev tidigt min favoritperiod som jag hela tiden återkommer till. Därför föll det sig naturligt att fokusera på mesolitikum. Snabbt insåg jag dock att forskningen kring samlingsplatser under mesolitikum är i det närmsta obefintlig, något som gör kontrasten till neolitikum än större.

Jag vill börja med att utröna *huruvida det är troligt att samlingsplatser funnits i Sydskandinavien under mesolitikum*. För att kunna förstå och besvara denna fråga har jag känt ett behov av att diskutera problem såsom säsongsförflyttningar och gruppstorlek och -dynamik.

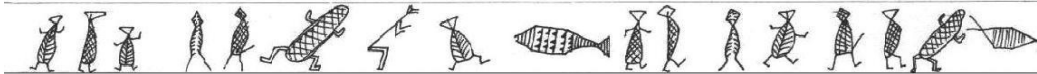
För att kunna argumentera för att man samlats under mesolitikum och se vad som kännetecknar en samling vill jag även utforska vilka mekanismer som ligger bakom människors samlande i större grupper. *Varför samlas människor?* Här vill jag använda analogier med antropologin och andra förhistoriska perioder samt se närmare på det arkeologiska materialet.

Framförallt vill jag dock utforska *vad som kännetecknar en samlingsplats och därefter testa mina teorier på ett arkeologiskt exempel*. Här kommer jag också in på säsongsbestämningar.

1.3 Forskningshistoria

Samlingsplatser inom de olika förhistoriska perioderna är ett populärt forskningsfält bland arkeologerna. Järnålderns centralplatser och neolitikums Sarupsanläggningar är två exempel på företeelser som ofta hamnat i centrum. Ovanligare är det då att man talar om någon form av samlingsplatser under mesolitikum. Ofta antar man att förhistoriska jägar-samlare levde i rumsligt avskiljda enheter, ett antagande som har visat sig svårt att applicera på verkligheten (Madden 1983:191).

I ett översiktsverk som *Danmarks Oldtid* (Jensen 2004:105) sammanfattar författaren Maglemosetidens bosättningsmönster som bestående av främst små sommarboplatser bebodda av små familjegrupper. Ovanligt stora boplatser avfärdas

med förklaringen att det är platser vilka man återvänt till under lång tid. Kanske är det att gör det lite för enkelt?

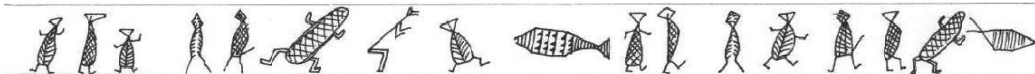
Man skulle kunna säga att det har blivit vanligare att tala om olika former av möten, tex vid ritualer, men man talar också om att man bedrivit olika former av byteshandel som ju i praktiken förutsätter att möten skett. Hittills har jag dock i den arkeologiska litteraturen funnit få som resonerar i ett vidare perspektiv kring vilka andra behov som gör att människor samlas, och var man under mesolitikum kan ha samlats. Ett undantag utgör dock Tom Carlsson (2007) som i sin avhandling lägger fokus på just möten, kontakter och sociala nätverk under mesolitikum. Även Lars Larsson (2003:xxviii) diskuterar förekomsten av ”*central places*”, dock utan att närmare definiera hur han menar att dessa platser sett ut.

Kanske hänger detta ihop med att man ofta sett på mesolitikum ur ett evolutionistiskt perspektiv, som en primitiv period då samhället inte har varit tillräckligt avancerat för att organisera stora möten, varken ur försörjningssynpunkt eller rent organisatoriskt. Kanske var behovet av att samlas tom ännu större under den här perioden än under de kommande (Larsson, muntlig uppgift februari 2009). Många har också sett mesolitikum som en slags mellanfas mellan paleolitikum och neolitikum (se diskussion hos bl a Rowley-Conwy 1986).

Istället har forskningen om mesolitikum mycket kommit att handla om olika försörjningsstrategier, bosättningsmönster och olika typer av boplatser. Diskussionen kring säsongsmässiga förflyttningar har varit aktuell i flera decennier (Karsten 2001:81), se tex Larsson (1982:100). Osteologin har kommit att spela en nyckelroll i forskningen kring olika sorters boplatser och försöken att säsongbestämma dem (se tex Eriksson & Magnell 2001a:73ff om Bökeberg och Eriksson & Magnell 2001b:210ff om Tågerup).

Inom forskningen om samlingsplatser under järnåldern, centralplatser, och de neolitiska Sarupsanläggningarna, har man utgått från platser som antagits vara samlingsplatser redan från början. Och det är från den ändan man börjat sin utforskning av samhällets behov och organisation. Här är mitt försök att göra tvärtom, att börja med den teoretiska delen, kartlägga vilka behov som funnits, och därefter söka samlingsplatserna. Därmed hoppas jag kunna se mångfalden och variationerna på ett sätt som inte är möjligt i forskningen om tex centralplatser.

Det är tydligt att forskningshistorien påverkar vår syn på samlande och centrala

platser. Temana som ligger i fokus under olika tidsåldrar är av tradition väldigt skiftande. Nu talar man ofta om neolitikums Sarupsanläggningar i religiösa termer (se tex Hallgren 2004) och om järnålderns centralplatser som centra för rikedom, hantverk, politik och handel (se tex Helgesson 2002). Det säger egentligen mer om vår syn på de olika perioderna än vad det säger om verkligheten. Jag vill undvika att hamna i den fällan i studiet av mesolitiska samlingsplatser.

1.4 Material och metod

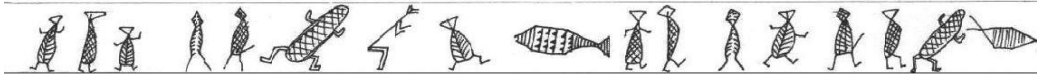
Min utgångspunkt har varit att med hjälp av antropologi och analogier med andra förhistoriska/historiska perioder försöka skapa en bild av vilka behov som ligger bakom människors samlingar i större grupper vid vissa tillfällen. Här har också diskussioner kring gruppstorlek och -dynamik varit viktiga. I dessa har jag främst tagit hjälp av antropologin.

Något som jag också kommit in på är säsongsförflyttningar och olika typer av boplatser. Jag anser att detta ämne är viktigt när vi diskuterar hur, var och varför man samlas för större möten. Samtidigt är det ett enormt forskningsfält som inte går att täcka i en uppsats av den här storleken. Därför har jag medvetet valt ut det jag anser viktigast.

Till grund för identifieringen av samlingsplatser ligger det arkeologiska och osteologiska materialet. Bägge dessa forskningsfält och materialgrupper har sina individuella källkritiska problem, såsom representativitet, både avseende vad vi hittar och vad som är bevarat (något som är högst aktuellt när vi talar om en så tidig period som mesolitikum) och tolkning.

I mitt sökande efter en möjlig samlingsplats att testa mina teorier på har det varit viktigt att hitta en plats som undersökts noggrant, publicerats utförligt och som dessutom uppfyller de generella karakteristika som jag arbetat fram. När vi talar om samlingsplatser blir detaljerna oerhört viktiga. Jag har även koncentrerat mig på främst Kongemoseid då de få eventuella samlingsplatser som diskuteras under mesolitikum främst koncentrerats till senmesolitikum. Detta har naturligtvis begränsat mitt urval betydligt.

Efter diskussioner med Ola Magnell fastnade jag ganska snart för Tågerup som ett bra exempel att testa mina teorier på. Andra platser som jag sett närmare på men som jag inte anser passar in på de resultat jag kommit fram till är Ageröd I:HC och

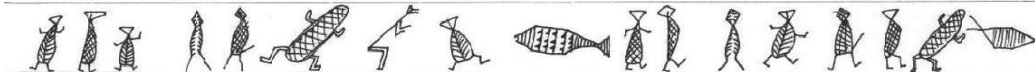

Sjöholmen.

Det är inte heller oproblematiskt att använda sig av analogier. Vi kan inte dra likhetstecken mellan olika företeelser i vår förhistoria/historia som förekommit i helt olika kontexter. Även analogier med nu levande jägar-samlarsamhällen innebär problem. Antropologin brottas med sina egna källkritiska problem; hur väl kan vi förstå vad människorna egentligen tänker och menar? Hur väl kan antropologen studera stora grupper människor på ibland flera tusen individer (Turnbull 1984a:288)? Även antropologin är en tolkande vetenskap.

Många forskare har olika syn på hur användbara analogier med nu levande folk egentligen är. De flesta av dagens jägar-samlarsamhällen lever undanträngda på några av de minst eftertraktade platserna på jorden. Dessutom har de varit i kontakt med ”mer komplexa samhällen och teknologier” under lång tid. Därför kan de inte längre anses som typiska eller användas för direkta jämförelser med förhistoriska samhällen (Clark 1984:280). Det ska också poängteras att många forskare anser det mycket givande med dylika analogier (se tex Knutsson 1995). Inom den processuella arkeologin söker man gärna efter allmänmänskliga drag, då även frågan om vad som är kulturspecifikt och vad vi kan anta är mer generellt, om det finns något som är generellt alls, utgör problem. Men även postprocessuella arkeologer använder nu levande jägar-samlarsamhällen för jämförelser och inte minst för att vidga förståelsehorisonten och få nya perspektiv och infallsvinklar.

Dock har arkeologerna skapat en slags jägar-samlarstereotyp. Vi anser ofta att om ett karakteristikum är utbrett betyder det också att det har gamla anor. Översättningen mellan etnografi och arkeologi kan inte vara direkt (Kelly 1995:338f).

2 Bakgrund

2.1 Definition av begreppet samlingsplats

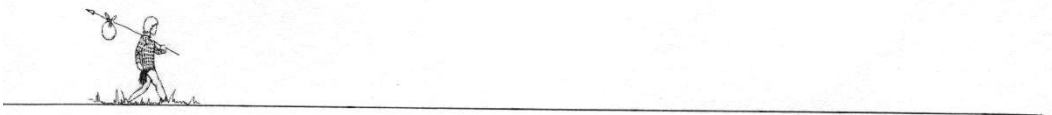
Vi måste vara öppna för att samlingsplatserna också kan ha varit boplatser, vi kan inte förvänta oss att finna ”rena” samlingsplatser. Platser kan också ändra funktion och betydelse under de ibland flera århundraden som de utnyttjats (Magnell, muntlig uppgift februari 2009). Detta gör det svårt att urskilja vad man gjort på platserna vid olika tidpunkter.

Min uppfattning om vad som menas med termen samlingsplats under den här perioden innefattar en plats, som jämte sina funktioner som en samlingspunkt, också kan ha haft andra funktioner. Det som skiljer den från en vanlig boplatser och gör den till en samlingsplats är att där vid ett eller flera tillfällen samlats människor från flera olika grupper, människor som normalt sett inte träffas utom vid speciella tillfällen. Jag tänker mig också att dessa platser är relativt kortvariga, dvs att man inte vistats där någon längre period per gång, något som självklart kan vara svårt att utläsa ur materialet om platsen samtidigt, eller senare, också varit en boplatser. Har man vistats där en längre tid kanske det snarare rör sig om en slags basboplatser som i och för sig också kan anses vara en form av samlingsplatser.

Kanske kan man tänka sig att människorna på basboplatserna haft samma ”gruppidentitet” medan människorna på samlingsplatserna haft olika identiteter? Samtidigt ska vi inte utesluta att basboplatserna vid enstaka eller flera tillfällen även kan ha agerat som samlingsplatser. Generellt bör dock basboplatser vara mer långvariga och permanenta än samlingsplatser. Detta skulle kunna avspeglas i fler och mer permanenta konstruktioner på basboplatserna. På samlingsplatser bör finnas spår av många människor men få permanenta strukturer.

Det är svårt att sätta någon slags gräns för hur många personer som ska ha besökt mötet och platsen för att platsen ska kallas samlingsplats. Kanske är det inte antalet som är det viktigaste utan snarare just att det är människor från olika grupper och områden som kommit till platsen. Men en samling av många människor avsätter troligtvis tydligare spår i det arkeologiska materialet än en samling av en liten grupp. Vilka som kommit till platserna är en annan svår fråga, säkert har det funnits olika typer av samlingsplatser för olika människor.

Jag tror det är viktigt att nämna centralplatsdiskussionen inom

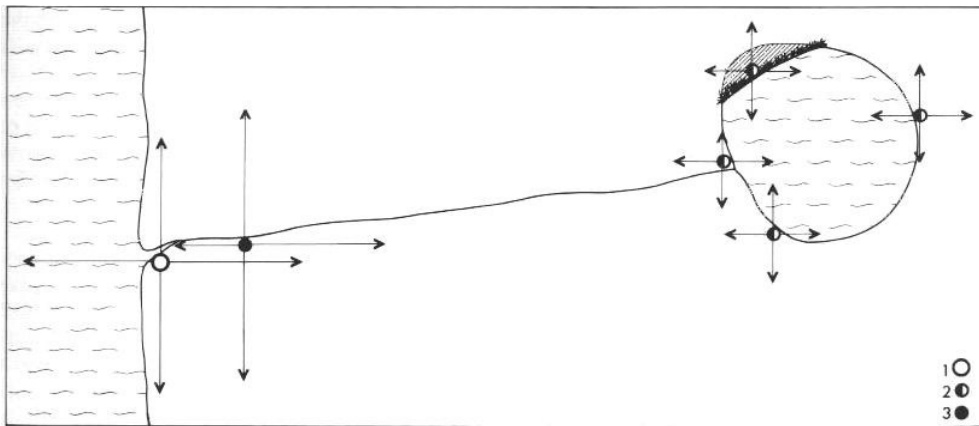

järnåldersforskningen som ett avskräckande exempel här. Mitt mål är inte att arbeta fram en lista på vilken man kan pricka av olika indikationer eller där ett visst antal indikationer måste kunna påvisas för att en plats ska kunna klassificeras som samlingsplats. Istället vill jag se variationen som har funnits, både avseende olika sorters samlingsplatser och deras funktioner.

2.2 Säsongsmissig förflyttning under mesolitikum?

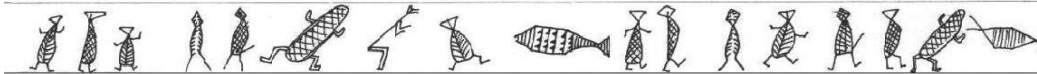
Här har jag gjort ett försök att ringa in de teoretiska modeller som finns om säsongsmissig förflyttning under mesolitikum.

En modell går ut på att en och samma befolkning förflyttat sig mellan kust och inland. Man har då haft större basboplatser vid kusten, se tex Skateholm (Larsson 1988). Främst under sensommaren och hösten, men även vid andra tider på året, har man istället i mindre grupper exploaterat inlandets resurser vid säsongsboplatser intill sjöar. På säsongsboplatserna har kanske bara en familj vistats åt gången. Vid dessa platser jagade, fiskade och samlade man. Ofta görs stora fynd av hasselnötter som i vissa fall konserverats genom rostning. Dessa är lätta att konservera och fyllda av energi och vitaminer (Larsson 1983:138; Larsson 1988:180ff).

Figur 1. Illustration av boplatserorganisationen i centrala och södra Skåne under Kongemosekulturen enligt den första modellen. 1: stora boplatser bebodda främst under vår och tidig sommar. 2: små boplatser använda huvudsakligen på hösten. 3: boplatser av okänd storlek använda främst under delar av vintern (Larsson 1980:19).

Benmaterialet på kustboplatserna visar att man brukat dem större delen av året, men intensivast under vår och tidig sommar. Vi kan också se att grupper större än

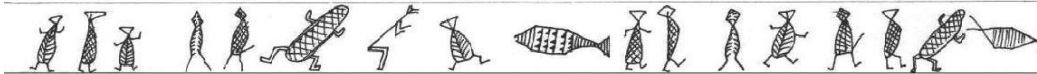

kärnfamiljen har vistats där (Larsson 1983:137). Modellen stärks av C13-analyser (Fischer 2003:408), men det har även framförts kritik mot Larssons modell från bl a Karsten (2001:23). Han menar att det är en stor brist att det inte finns några säsonsindikerande djurben eller något annat organiskt fyndmaterial vid sjösystemen i landskapets sydvästra del. Han menar också att det enda egentliga argumentet för teorin är det korta avståndet mellan kusten och insjöarna, varemellan det också finns snabba vattenvägar i form av åar.

Föremål i främmande material i en fyndkontext används ofta som bevis för säsongsförflyttning. Men dylika föremål utgör inte något entydigt bevis, de kan lika gärna vara spår av handel. Fynden av sälben och bärnsten vid inlandsboplatser som tex Ageröd I:HC indikerar egentligen bara någon form av kontakt med kusten, direkt eller indirekt (Larsson 1978:204, 212). Ofta har man redan från början förutsatt att det förekommit säsongsmässig förflyttning. Detta har påverkat hur man sett materialet och vad man tycker sig ha hittat. När man ställer höga krav på säsonsindikationerna och bortser från helheten får man endast belägg för korta perioder och boplatser tolkas som en säsongsboplat. Frånvaro av belägg är inte detsamma som belägg för frånvaro (Eriksson och Magnell 2001b:214).

Den andra teorin går ut på att det istället har funnits två separata befolkningar, en i inlandet och en vid kusten. Centrala Skåne har troligtvis kunnat försörja en permanent inlandsbefolkning (Larsson 1983:137). Vi måste fråga oss varför förflyttningar skulle ha varit nödvändiga innan vi antar att man förflyttat sig mellan säsongerna (Eriksson och Magnell 2001a:76). Ofta anger man otillräckliga resurser i närheten till boplatser som en viktig orsak till säsongsmässig förflyttning. I fallet Tågerup menar Eriksson och Magnell (2001b:214f) att resurserna räckt mer än väl. Däremot kan man ha företagit resor in i landet vid vissa tillfällen för att utnyttja speciella resurser, på samma sätt som en inlandsbefolkning kan ha sökt sig ut mot kusten.

Samtidigt är det vid kustboplatserna man finner de mesolitiska gravarna och inte i inlandet (Karsten 2001:88). Detta talar kanske mot två befolkningar. Samtidigt kan vi inte veta om den eventuella inlandsbefolkningen haft ett alternativt sätt att hantera sina döda som gjort att de inte bevarats till eftervärlden. Om vi hade kunnat visa en årstidsmässig samtidig användning av boplatser vid kusten och i inlandet hade vi kunnat argumentera för att det funnits två stycken samexisterande bosättningsmönster. Att det varit samma grupp som befolkat både inland och kust skulle kunna styrkas

med fynd av samma verktygsuppsättningar (Larsson 1983:116,132).

Det finns enligt Karsten (2001) två orsaker till att man inte kunnat bringa klarhet i om det varit en eller två olika grupper som uppehållit sig vid inlands- och kustbosättningarna; dels pga att för få undersökningar publicerats och dels eftersom de undersökningar som genomförts har haft väldigt skiftande vetenskaplig inriktning. Oftast är frågan om bosättningsmönster något som hamnar utanför huvudmålet (Karsten 2001:82).

Nu börjar man vara mer öppen för möjligheten att det kan ha förekommit olika bosättningsmönster parallellt, olika grupper inom samma områden kan ha haft olika bosättningsmönster och –strategier (Carlsson 2007:40). Carlsson (2007:40) menar att bosättningsmönstret var dynamiskt och variationsrikt. Kanske är detta ett bra sätt att avsluta diskussionen kring säsongsmässig förflyttning. Jag tror det är viktigt att inte skapa för många statistiska modeller inom arkeologin, utan snarare betona människans mångfald och variation.

2.2.1 Slutsats

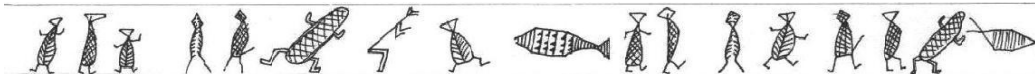
Säkert har det varken funnits två renodlat skilda befolkningar eller en befolkning som flyttat runt under året. Troligare låter någon slags kompromiss, som den presenterad av Carlsson (2007:40) med olika befolkningar som utnyttjat olika områden under olika perioder, kanske inte alltid utefter ett givet mönster.

Frågan är egentligen hur vår okunskap om hur man rörde sig i landskapet påverkar problemet med samlingsplatser. För att veta om det är meningsfullt att söka efter samlingsplatser alls, om det funnits ett behov av samlingsplatser, måste vi först studera hur grupper rör sig och vilka grupperna består av. Säsongsmässig förflyttning är en viktig del av detta. Ökad rörlighet kanske minskar behovet av att samlas för större möten. Kanske bidrar ökad rörlighet till ökat utbyte och fler spontana möten mellan olika grupper.

Samlingsplatser kan vara en del av ett säsongsmässigt förflyttningsmönster. Det kan även bli svårare att veta var vi ska leta efter samlingsplatser om vi inte vet hur grupper rört sig i landskapet.

2.3 Grupper

En annan viktig fråga är hur grupperna hos jägar-samlarsamhällen ser ut. Har det

funnits statistiska grupper eller har gruppmedlemmarna skiftat över tid? Och kan vi veta någonting om gruppstorleken? Något jag *inte* ska fördjupa mig i är diskussionen om grupper på olika nivå, lokal och regional och om klaner, släktskap osv. Detta är egentligen viktigast för att förstå vem som kommit till samlingsplatserna, inte egentligen hur eller varför man samlats. Att man ingår i en "regional" grupp behöver inte med nödvändighet betyda att man måste samlas med jämna mellanrum (se exemplet med Hadza-folket nedan).

Oavsett vilken klan, ätt eller familj man tillhört tror jag ändå det funnits behov av att möta människor utanför gruppen man lever i dagligen. Alltså blir olika gruppstillhörigheter främst intressanta om de avsatt spår i det arkeologiska materialet i form av olika gruppmarkörer, men detta studeras lättast genom att söka efter främmande råmaterial eller verktyg på platserna (se stycke 3.4 Utbyte).

Vi kan också se att mesolitikum varit en dynamisk period. Kontakterna med olika områden har skiftat, något man kan se tex i Södermanland där täta kontakter med Västsverige under äldre mesolitikum senare får stå tillbaka för kontakter med östra Skåne (Lindgren 2002:18).

2.3.1 Gruppstorlek

Generellt kan man säga att en grupp måste vara tillräckligt stor för att effektivt kunna utföra de dagliga aktiviteter som är nödvändiga för gruppens fortlevnad, för att effektivt kunna exploatera omgivningen i arbetslag och för att kunna föra den kulturella kunskapen vidare till nästa generation. Blir gruppen för stor måste man transportera maten så långt att det är effektivare att splittra gruppen (Wobst 1974:170ff).

Exogami möjliggör mindre grupper än om man hade varit tvungen att finna partnern inom gruppen. Det reducerar också konflikter med andra grupper, kan ge tillgång till tillfälliga resurser och slutligen är det också en trygghet vid dåliga tider då man kan redistribuera sig (Williams 1984:127).

Gruppstorleken påverkas alltså av behovet att finna en passande partner. Incest är inte fördelaktigt för jägar-samlare eftersom det introducerar ett element av instabilitet och obalans i det sociala systemet (Wobst 1974:170). Incest som tabu förekommer också över hela världen (Washburn och Lancaster 1984:301).

Många teorier har presenterats inom antropologin kring den ultimata

gruppstorleken i jägar-samlarsamhällen och dessa undersökningar har haft ganska skiftande resultat (se överblick i Bilaga 1). Problemet med att studera demografi hos jägar-samlarfolk ligger i det faktum att de påverkats både av nya sjukdomar som införts av kolonisateurer och av att barnadödligheten gått ner med hjälp av västerländsk medicin. Små grupper skiftar dessutom mycket i storlek från år till år (Kelly 1995:208f).

Nedan följer ett urval av de mest citerade teorierna och också avvikande förslag.

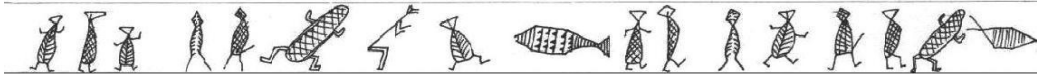
Utifrån studier av aboriginerna har Birdsell (1984) kommit fram till att det ”magiska” talet när man talar om gruppstorlek hos jägar-samlare är 25 personer. Detta gäller vid ”normala” förhållanden. Vid tillfällen då resurserna ökar dramatiskt, tex när laxen leker, finns det förutsättningar för större grupper. Mindre grupper blir socialt handikappade, främst i fråga om utbyte av partners, och en större grupp får nackdelar vad det gäller försörjningen. Den dialektala stammen¹ består i sin tur av ungefär 500 personer. Pga olika förutsättningar i olika områden kan gruppstorlekarna variera. När det gäller evolutionsprocesser krävs det ett visst antal människor som bidrar med sina gener till nästa generation för att allt ska fungera effektivt. Detta tal är uppskattat till ungefär 175 personer (Birdsell 1984:237ff).

Wobst (1974:169ff) instämmer i en mindre gruppstorlek på 25 personer och talar också om en större grupp på 175-475 personer. Den större gruppen representerar även här antalet människor som behövs för att kunna garantera närvaron av en passande partner för en gruppmedlem när denne når vuxen ålder under paleolitiska förhållanden, dvs 7 till 9 lokalgrupper.

De magiska talen 25 och 500 har kritiserats av många, bl a menar Kelly (1995:210) att den dialektala stammen (som alltså beräknats bestå av ca 500 personer) kan variera betydligt i storlek.

Williams argumenterar i sin tur för att gruppstorleken är minsta möjliga för att man samtidigt ska kunna bevara äktenskapsallianser med omgivande stammar, ungefär 35-75 individer (Williams 1984:127). Som kontrast kan vi se att indianerna på Amerikas nordvästkust som varit jägar-samlare har haft permanenta hus i byar med mer än tusen invånare, social stratifiering och specialisering inom olika områden, tex fiske och hantverk (Suttles 1984:56).

¹ *For generalized hunters and gatherers, the density of communications normally defined by foot mobility and fully developed symbolic speech results in a language community known as the dialect tribe* (Birdsell 1984:239).

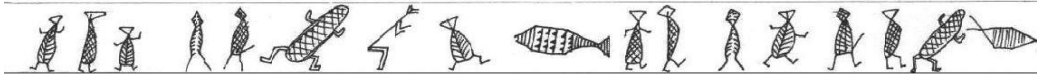

Hadza-folket i Tanzania delar in sitt "land" i fyra områden. Inom vart och ett lever det ungefär 50 till 150 personer. Människorna inom varje område delar ingen speciell gruppidentitet utan har som enda gemensamma nämnare att de för tillfället lever inom samma område. Vid höjdpunkten för den torra säsongen samlas de i större grupper vid de få vattenkällorna där det växer en speciell sorts bär. Vid den här tiden jagar man mest stora djur. Den optimala gruppstorlek är då det antal människor som kan dela ett medelstort djur och känna att de fått en acceptabel andel kött. Samtidigt kan man inte tala om människorna inom ett område för en grupp då de aldrig samlas för en gemensam aktivitet eller på ett speciellt ställe. Inte heller har de någon form av band som enar dem mot andra grupper (Woodburn 1984:104ff).

Arkeologen Lars Larsson har gjort en analogi mellan den sydsandinaviska kongemose-befolkningen och två indianstammar från norra Californien där de ekologiska förhållandena är jämförbara med dem som rått under tidigatlantisk tid i södra Skandinavien. I Californien har en självförsörjande grupp beräknats bestå av 13 till 165 personer, eller ett genomsnitt på 62 personer, hos Yurok-folket, och 59-89 personer, med ett medeltal på 75 individer, för Pomo-folket. Det första folket beräknas dessutom ha 3 till 24 hus på var boplats, med ett medeltal på 8 hus (Kroeber, i Larsson 1980:15). Larsson har även räknat med att det under Kongemositid vid varje å på skånska kusten levt kring 40 till 60 personer, något som skulle innebära 1400 till 2100 invånare längs hela kusten, alltså 0,1-0,2 pers./km² i hela Skåne (Larsson 1980:18).

Larsson (1988:169ff; 183) menar även att om man utgår från att en stam består av ungefär 500 individer kan vi kanske räkna med ungefär fyra stammar i Skåne under senmesolitikum. Det som skiljt stammarna åt kan ha varit saker som traditioner, ritualer och materiell kultur, tex redskap. Mellan Bögebakken och Skateholm kan vi ana skillnader i gravsederna. Grunddragen är de samma men variationer finns. Kan de ha varit olika stammar?

Inom arkeologin har man även gjort en del uppskattningar av hur många personer olika boplatser kan ha hyst. Ofta har dessa uppskattningar baserats på antropologin, som tex Lars Larsson (1988:167) uppskattning att det bott ungefär fem till tio familjer på varje boplats under mesolitikum. Skateholm har pga sin storlek beräknats ha hyst flera tiotal personer samtidigt på de olika boplatserna (Larsson 1988:167). Inom den processuella arkeologin är det populärt att uppskatta hur många människor som levt

på en boplatz genom att räkna ut hur stor boyta varje individ behöver och ställa detta mot boplatsens yta. Detta menar Yellen (1977:98ff, 134) är omöjligt; två människor tar tex inte upp dubbelt så mycket plats som en.

Boplatserna verkar växa i storlek under mesolitikum, vilket indikerar att grupperna har växt i storlek. Men det kan också visa på att man i slutet av mesolitikum i större utsträckning återanvänt gamla boplatser (Grøn 1998:182).

2.3.2 Gruppdynamik

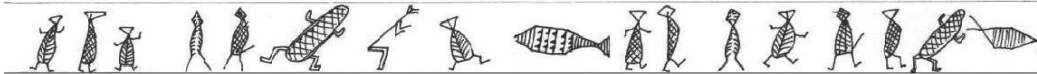
En annan faktor spelar in i hur, varför och när grupper samlas. Nuförtiden talar man sällan om statiska grupper utan om mer flytande grupper vars medlemmar byts ut kontinuerligt. Exempel på jägar-samlarfolk där grupperna hela tiden förändras är Aka Pygméerna som reser runt mycket för att hälsa på släktingar och vänner, men vars grupper ändå tenderar att vara ganska stabila över tid (Bahuchet 1999:192), och Batek-folket på Malaysia (Endicott 1999:300). Hos det senare folket förändras lägergrupperna nästan dagligen då nya familjer försvinner eller kommer till.

Hos Mbuti pygméerna i Kongo och Ikerna i nära gränserna mellan Uganda, Kenya och Sudan är ”flux”, eller den konstanta övergången av människor mellan lokala grupper, viktigt för att lösa konflikter, eller snarare att undvika dem. En liknande instabilitet och lös gruppstruktur återfinns också hos Bushmen och Hadza-folket (Turnbull 1984b:132ff). Även aboriginerna skingras och återförenas beroende på säsongmässiga förhållanden. De besöker varandra och ibland samlas flera samhällen för en gemensam ceremoni (Hiatt 1984:99f).

Hadza-folket har alltså inga fasta grupper. Grupperna kan bestå av allt från några enstaka individer till upp mot hundra personer men det vanligaste är ungefär arton individer. Man flyttar ofta och grupperna förändras hela tiden, nya människor kommer till, vissa försvinner, grupper delas och förenas. Grupperna skiftar hela tiden i storlek och komposition (Woodburn 1984:105f; 110).

2.3.3 Slutsats

Med den stora variation som föreligger hos moderna samhällen får vi fråga oss hur relevant det är att försöka uppskatta gruppstorleken i mesolitiska samhällen. Hade vi vetat hur stora grupperna var hade vi lättare kunnat uppskatta hur ofta man haft behov

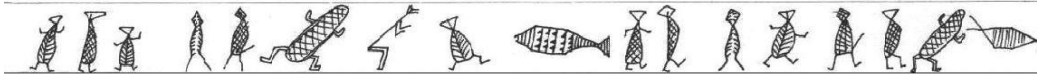
av att samlas. Men vi hade egentligen inte fått veta mer om var man samlats, vilka som kommit dit eller hur många.

Slutsatsen är att gruppstorleken kan variera mycket inom nu levande jägarsamlarsamhällen, något som gör det i princip omöjligt att uppskatta gruppstorleken under mesolitikum med hjälp av antropologin. Arkeologernas uppskattningar av antalet individer som levt på specifika boplatser är vaga och ofta baserade på etnografiska jämförelser. Personligen tror jag att det har funnits olika sorters grupper, med olika antal medlemmar. Men kanske kan vi ändå räkna med att den vanligaste gruppstorleken legat på *minst* 25 personer, och kanske tom något i stil med Larssons (1980) jämförelse med de nordcaliforniska stammarna; runt 60-70 personer. Ofta kan grupperna säkert ha varit både större och mindre. Oavsett vilket är det ändå troligt att man känt ett behov av att träffa människor utanför gruppen och inte minst har det alltså funnits ett behov av att söka äktenskapspartner utanför gruppen.

Hur stora grupperna har varit kan vara svårt att uppskatta med hjälp av arkeologin. Kanske har inte alla familjer bott tätt i en klunga, kanske har det funnits grupper av hus eller hyddor som legat mer eller mindre isolerat från de andra strukturerna. Då är risken stor att hela bosättningsområdet inte grävs ut vid en undersökning. Vi riskerar då att underskatta antalet människor som levt på platsen.

Från exemplen ovan kan vi även sluta oss till att det mycket väl kan ha varit en stor rörlighet mellan grupperna under mesolitikum. Har så varit fallet har kanske behovet av att samlas varit mindre än om grupperna varit mer fastlåsta. Människor, och därmed information, varor mm, har då cirkulerat på ett sätt som minskat behovet av att samlas ofta. Samlas har man nog gjort ändå; för att utföra ceremonier och för ett mer organiserat utbyte och umgänge. Men rörlighet mellan grupper är en faktor vi måste ta med i beräkningen.

Frågor som uppstått i diskussionen är om det alltså finns ett samband mellan stor rörlighet mellan grupperna och ett minskat behov av stora samlingar, och också om detsamma kan sägas gälla för folkgrupper vars årscykel innebär att de periodvis bor i mindre grupper och periodvis bor i större basläger, jämförbara med tex Skateholm. Detta är frågor som skulle kunna belysa diskussionen på nya sätt.

3 Anledningar att samlas

Vilka behov ligger bakom människors samlande vid större möten? Vilka anledningar finns att samlas? När man samlar människor i större grupper kan man både uppnå fördelar och drabbas av problem. Trots allt är det i de större grupperna som det mest kreativa skapas och så länge det inte är allt för många människor så överväger oftast fördelarna (Larsson, muntlig uppgift februari 2009).

Det finns inom antropologin många exempel på jägar-samlargrupper som mer eller mindre regelbundet samlats för större möten. Det är inte heller sannolikt att grupper levt helt avskiljda från andra grupper. Före kolonialismen levde lokalsamhällen i stora nätverksliknande sammanslutningar (Carlsson 2007:219). Blackfoot-indianerna (Kehoe 1999:39), Slavey Dene-folket i Nordamerika (Asch & Smith 1999:48), Ketterna i Norra Euroasien (Alekseenko 1999:158) och Khanti-folket i Norra Euroasien (Nemysova m.fl.1999:164) är alla exempel på grupper där man samlats mer regelbundet. Två exempel på grupper där man samlats mer sporadiskt och oregelbundet är Yamana-folket i Sydamerika som levde ganska isolerat bortsett från de tillfällen då en val spolats i land och flera familjer samlades (Vidal 1999:116) och Birhor-folket som samlades då och då på marknader (Adhikary 1999:250).

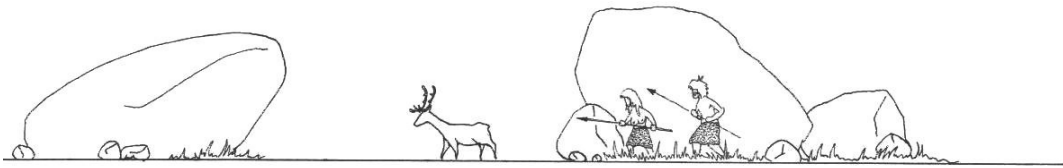
Enligt Carlsson (2007:14) blev den mesolitiska världen meningsfull genom förhållanden till andra människor och berättelser. Mötena var kanske inte livsavgörande för överlevnaden, men utgjorde innebördsrika och väsentliga inslag i tillvaron.

Omfattningen av vissa samhällens möten kan illustreras med exemplet Blackfoot-indianerna som när de samlades kunde uppgå till flera tusen människor. Alla var inte Blackfoot, men de flesta delade språk och tro (Kehoe 1999:39).

3.1 Föda

Det finns en diskussion kring om jägar-samlare samlas i ett socialt syfte och sedan jagar tillsammans pga att de är samlade eller om de samlas för att jaga och samla tillsammans och sedan tar tillfället i akt att utföra sociala aktiviteter. Handlar det alltså om distribution av födokällor eller om ett behov av att upprätthålla sociala relationer och information (Kelly 1995:214)?

Vid Stellmoor, daterad till Ahrenburgkultur, har flera grupper samlats för att bedriva

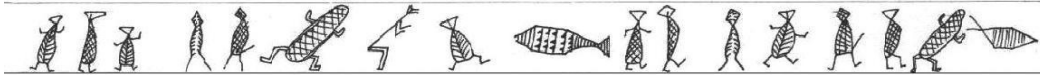
massjakt på renar. Boplatsen är placerad strategiskt vid en dal där de migrerande renhjordarna passerat igenom. Jakten har inte varit selektiv och man har fällt så många djur att inte alla har kunnat tas tillvara fullt ut. De överblivna djuren har kastats i sjön. Man har troligtvis samlats vid sensommar eller höst då renarna passerat området. Då har man kunnat samla mat inför vintern, köttet har torkats och placerats i källare eller nedgrävda förråd eller burits iväg. Möjligheten att ackumulera ett lager av mat måste ha gett grupper från när och fjärran en anledning att samlas för de stora kollektiva jakterna (Grønnow 1987).

Massjakt har dock inte varit aktuellt i Sydsandinavien under mesolitikum, med den miljö och den fauna som funnits (Eriksson och Magnell 2001b:167). Men mat är mer än bara kött. Hadza-folket samlas vid höjdpunkten för den torra säsongen vid de få vattenkällorna där det växer en speciell sorts bär (Woodburn 1984:104). Även en ökad tillgång på vissa vegetabilier kan alltså spela in vid samlingar. När fisken leker eller det finns en stor tillgång på frukter eller bär kan detta i sig alltså vara en anledning eller tom en förutsättning för att samlas.

3.2 Politik och äktenskap

Politik och arrangerandet av äktenskap är ofta tätt sammanlänkat och två viktiga orsaker att samlas. Vi har tidigare sett hur gruppstorleken påverkas av behovet av att finna en lämplig partner (se stycket om Gruppstorlek). Shoshone-folket samlades tex pga för att arrangera äktenskap (Kelly 1995:213f). Allianser skapade av exogami stärks också vid årliga samlingar (Williams 1984:128).

Att forma militära allianser är en annan viktig anledning att samlas (Nemysova m.fl. 1999:164). Blackfoot-indianerna samlades dessutom för att diskutera policys mot utomstående och gemensamma angelägenheter, men även för att döma i dispyter (Kehoe 1999:39). Just rättsväsen är också en faktor som ofta omnämns i järnålderns centralplatsdiskussion (Helgesson 2002:18,37). Okiek-folkets män samlas, ibland från ett större område, för att diskutera politik och rättsliga ärenden (Kratz 1999:222).

3.3 Sociala och religiösa anledningar

Jägar-samlares återkommande samlingar är viktiga både för det sociala och religiösa livet. Shoshone-folket samlades för att jaga, utbyta information, arrangera äktenskap, bedriva byteshandel och skvallra (Kelly 1995:213f).

Vissa händelser, som födelser, begravningar eller en lyckad fångst, gav en anledning att samlas. Men säkert har det också funnits högtider vid bestämda tillfällen som gjort att större grupper samlats (Larsson 1988:169ff, 183).

På mötesplatser har sägner, berättelser och danser utbytts (Carlsson 2007:34). Säkert har man utväxlat mat, tjänster, information (verbal och ickeverbal) och personer för tex äktenskap (Madden 1983:192). Men det finns också exempel på att man samlats för att roa sig genom att dansa och spela (Kehoe 1999:39)

Ofta är ceremonier viktiga vid mötena. När Blackfoot-indianerna samlades utförde de olika ceremonier, tex Soldansen för att bringa välgång och lycka (Kehoe 1999:39). Och när Yaman-folket samlades så passade de på att hålla kollektiva ceremonier. När en lokal grupp var värd för en ceremoni kunde människor strömma till från andra regioner (Vidal 1999:116f).

3.4 Utbyte

Det är svårt att diskutera möten utan att komma in på utbyte (Appelt 2006:221). Men oftast tolkas mesolitiska fynd inte som ett resultat av handel utan som ett resultat av mobilitet (Bergsvik & Bruen Olsen 2003: 395).

Strassburg (2000:425) menar att det under Kongemoseid skett en ökning av utbyten. *Båtar verkar ha åkt fram och tillbaka i stor skala mellan öarna i den sydkandinaviska arkipelagen.*

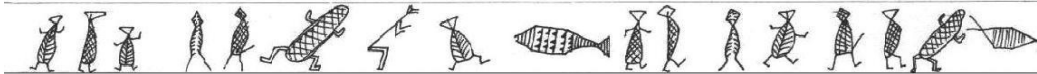
Vi kan se att kontakterna mellan Danmark och Skåne varit täta under Kongemoseiden. Ikonografin uppvisar tydliga likheter liksom gravskicket. Varor har färdats över sundet, danska flintföremål till Skåne och svenska älgtdandspärlor till Danmark. Vi kan alltså se tecken på interaktion och kontakt på en överregionalnivå (Andersson m.fl. 2004:91). Man har även haft kontakt med Bornholm och Östersjökusten. I Skateholm har man funnit gravgåvor i form av yxor som har stor likhet med dem på kontinenten. Det kan vara en tillfällighet men det kan också vara ett bevis på kontakt (Larsson 1988:170).

Handel har förekommit med bl a flinta som bara finns i vissa områden. Flinta har tex hittats i Norrland, men även skiffer kan ha utgjort en handelsvara. I Skateholm har vissa fått med sig uroxetänder i graven. De måste komma från norra Sverige då arten var utdöd i de södra delarna. Även förekomsten av älgtdänder visar på kontakter (Larsson 1988:176).

Det är dock problematiskt att använda sig av ordet "handel" i den här kontexten. Främmande föremål i en kontext kan bero på flera saker, de kan vara gåvor, spår av utbyte som kan ha haft olika orsaker, allokering enligt gemensamma överenskommelser eller sociala ledare, åläggandet av skatter, rekvisition (Stjernquist, i Akalu & Stjernquist 1988:5), eller säsongsmässig förflyttning (Fischer 2003:405ff).

Vad utgör då ett främmande föremål? Olausson (1988:15) har satt upp vissa kriterier för att föremål ska räknas som främmande i en kontext; föremålet kan vara gjort av ett främmande råmaterial, ha stilistiska eller tekniska element som skiljer sig från andra föremål av samma sort på fyndplatsen, två objekt funna i olika kontexter på två platser, en frånvaro av lokala föregångare för en fastställd typ eller ha en begränsad rumslig distribution.

Främst är det råmaterialens härkomst man utgår från. Under mesolitikum talar man

ofta om flinta och tandpärlor (Larsson 1988). Detta leder ofrånkomligen till att det blir lättare att spåra långväga kontakter i materialet snarare än de inom den närmaste ”bygden” (Carlsson 2007:29). I vissa fall är det inte heller säkert om det beror på att samma grupp människor har rört sig över större områden och exploaterat olika resurser och råmaterial. Frågan är hur långt avståndet mellan källa och fyndplats måste vara för att det ska räknas som handel. Larsson föreslår distanser på över 40 km (Larsson 1988:176; 1988b:25f).

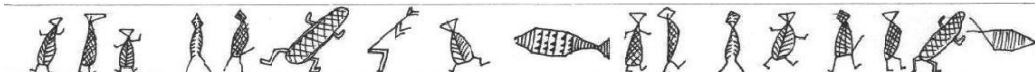
Även hundar kan ha utgjort bytesobjekt. Hunden har spelat en central roll under mesolitikum. Inte minst har den säkert varit till stor hjälp vid jakt (Eriksson och Magnell 2001a:63f). Hundens betydelse under mesolitikum kan ha gjort den till föremål för diskussioner när olika grupper möttes. Kanske bytte, skänkte eller sålde man avkommor från de mest eftertraktade djuren (Karsten 2001:85).

Frågan om handel eller utbyte är alltså komplicerad. Även om vi kan se att ett utbyte, och därmed ett möte, har skett, betyder inte det att vi vet hur det gått till. Utbyte kan ske med hjälp av enskilda individer som reser eller från hand till hand (Carlsson 2007:34). Jag menar att föremål också kan ha skiftat ägare vid större sammankomster. Något man förvärvat på en sammankomst kanske byttes vidare vid en annan.

3.5 Speciella personer

Individer med speciella egenskaper eller kunskaper kan utgöra orsaken till varför en grupp besöker ett möte. Hälsa har alltid varit viktigt för människor, och därmed också läkekunniga. Till Aasiviit-platserna på Grönland (se mer nedan) kunde man komma för att bli botade av en speciellt duktig och känd läkare (Glahn, i Gulløv 2006:209f). Och vid järnålderns Birka och Uppåkra har man funnit spår av att man praktiserat läkekonst, tex i form av kirurgiska instrument (Zachrisson 2004:368ff; Hårdh & Larsson 2007:59f).

Även schamaner eller andra religiösa eller tex politiskt kända personer kan ha utgjort dragkraft till vissa platser eller möten.

3.6 Slutsats

Anledningarna att samlas kan vara oändligt många. De kan bestå av så konkreta orsaker som att kunna ackumulera en reserv av föda eller att utbyta äktenskapspartner. En annan tillsynes konkret anledning är att bedriva byteshandel. Men detta område är mer komplext än man först kan tro, dels i det att definiera vad ett främmande föremål är och dels i att kunna förklara hur det hamnat i fyndkontexten.

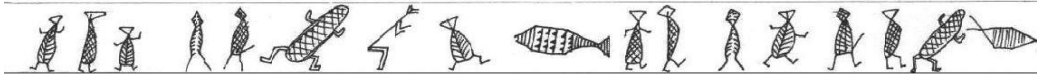
Till de allra viktigaste anledningarna att samlas kan vi nog räkna de sociala, religiösa och politiska, och då kanske främst de sociala. Att träffa släktingar, skvallra och träffa nya människor är något som de allra flesta människor i de allra flesta kulturer gör. Men även möjligheten att träffa individer med speciella kunskaper kan ha utgjort en orsak att bevista ett möte.

Det är sällan så enkelt som att ett möte sammankallas av en enda anledning. Oftast är det en kombination av många anledningar som förorsakar ett möte. Detta kan illustreras med exemplet grönländsk aasiviit-platser.

Aasiviit-platser, eller mötesplatser, existerade både i det förkoloniala östra Grönland och i det koloniala västra Grönland. Skriftliga källor berättar om många människor som samlas på speciella lokaliteter under en begränsad period (Gulløv 2006:209). På vissa platser finns det dock tecken på att vissa grupper stannat under längre perioder (Appelt 2006: 219).

Den fysiska definitionen av en aasivik beror på den geografiska lokaliseringen, närvaron av säsongsmässiga resurser, ett stort antal tältringar, och ibland proviantgömmor och gravar. Men det är aktiviteterna som gör en aasivik till en central plats (Gulløv 2006:209, 212).

På dessa samlingsplatser kunde det samlas hundratals människor. Det tidigaste skriftliga beviset på förekomsten av dylika platser är från 1585, men det är troligt att konceptet går tillbaka i förhistorien, se nedan (Gulløv 2006:210ff). En lokal missionär ger oss en ögonvittnesskildring av ett möte på grönländska västkusten under 1760-talet. Där fanns gott om bra fiske och människor reste upp till 800 km för att komma dit:

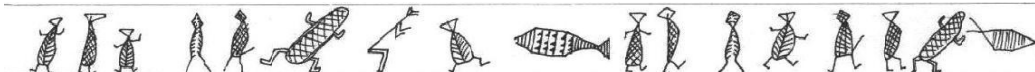
They all stop at the site to provide themselves with halibuts until they go further north to their winter settlements in Disko Bay. It is easy to imagine how many Greenlanders are gathered on this strip of land, as people are coming from both sides, and it is sure that this makes the water very pleasant (Glahn, i Gulløv 2006:209f).

Wherever you land, tents are seen everywhere and all people are busy. Though, it is not only for the halibuts that people are coming and the south Greenlanders stop here. Some are coming to meet their relatives; others to look for a bride among so many beauties; and others to settle proceedings deposed to the solemn assembly. Others to test their strength in wrestling and all kind of competition, or to be cured by a more considerable doctor whom they expect to find here; and others for the sake of buying and selling. Others just to be onlookers, and again others to hide themselves among the many people if they intend to commit an outrage (Glahn, i Gulløv 2006:209f).

Det har diskuterats om liknande samlingsplatser funnits även före ankomsten av Inuiterna på 1100-talet. Detta är högst troligt, liksom att dessa platser hade många likheter med aasiviit. De palaeo-eskimåiska samlingsplatserna etablerades dock inte som ett direkt resultat av tillfälliga koncentrationer av levande resurser. För de sena Dorset- och Saqqaqkulturena var orsaken till samlingarna inte relaterat till att upprätthålla levebrödet (Appelt 2006:215, 222).

Saqqaq-folket levde på Grönlands västra och sydöstra delar mellan 2500 f.Kr. och 800 f.Kr. (<http://www.natmus.dk/sw18632.asp>) och flyttade mellan basläger och specialiserade läger. En gång om året samlades man på samlingsplatser nära fjordarna (Gulløv m.fl. 2004:98f). Där fanns det gott om jaktbyte och små valar och sälar passerade förbi på sin migration (<http://www.natmus.dk/sw18632.asp>), men det var inte främst därför man samlades utan snarare på sociala grunder. Man kunde genom berättelser och ritualer bekräfta sin kulturella identitet (Gulløv m.fl. 2004:98f).

Här har vi ett tydligt exempel på att anledningarna att samlas kan vara många och att människor tar tillfället i akt att utföra de mest skilda aktiviteter när många samlas samtidigt. De olika syftena går inte att separera från varandra.

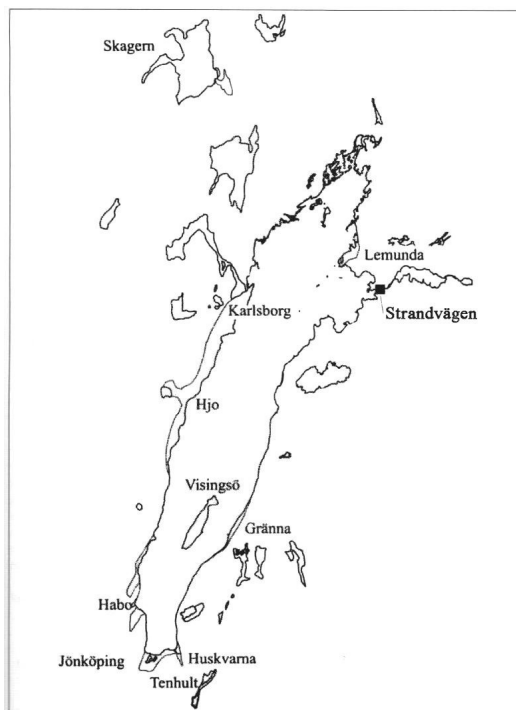
4 Identifiering av eventuella samlingsplatser

Hur väl kan vi se de ovan diskuterade faktorerna i det mesolitiska materialet? Nedan följer några exempel på platser som sedan tidigare pekats ut som samlingsplatser, vissa av dem på helt andra grunder än jag kommer att argumentera för. Därefter följer exemplet Tågerup som jag valt att fördjupa mig i.

4.1 Tidigare förslag

Strandvägen

Boplatsen Strandvägen vid Motala ström, daterad till 5500-5000 f.Kr., har tolkats som en mötesplats för flera lokalsamhällen. Platsen ligger i en kommunikativ knutpunkt vid Vättern och Motala Ström, vattenvägarna öppnade för längre resor (Carlsson 2007:80, 222).

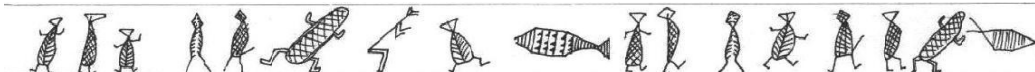

Figur 2. Karta över närområdet kring Strandvägen och Motala (Carlsson 2007:75).

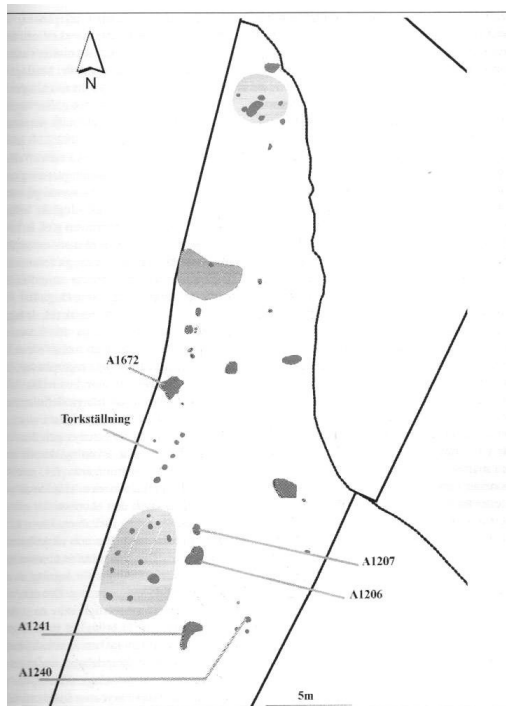
Fynd av föremål tillverkade i för trakten främmande råmaterial; kinnekulleflinta från Västergötland, sydiskandinavisk flinta och visingsösandsten, och främmande tekniker tyder på att möten ägt rum. Fynd av sälben indikerar en kontakt med kusten (Carlsson 2007:78ff, 223)

Man har i historisk tid periodvis kunnat bedriva ett omfattande laxfiske när laxen lekt i augusti till november. Inga laxben är funna på boplatsen men

Carlsson (2007:35ff, 132ff) tror ändå att fisket spelat en stor roll även under mesolitikum. Avsaknaden av laxben kan förklaras med dåliga bevaringsförhållanden. Man har dessutom funnit 55 st ljusterspetsar som kan ha använts för att fånga lax och svedda trästycken som möjligen har varit facklor för nattfiske. Två stenfundament i vattnet kan ha utgjort stationära fiskeplatser.

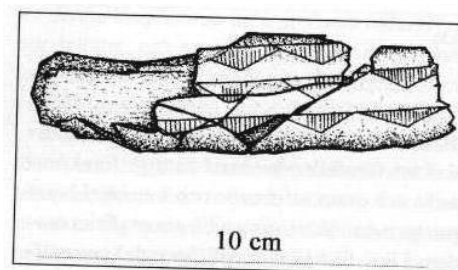
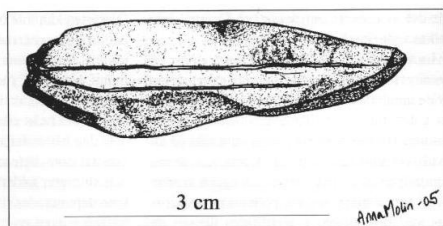
På bopplatsen finns spår av två hus. I närheten av ett av husen hittade man fem gropar/stolphål på en rad på sammanlagt 4,5 meter (se figur 3). Dessa har tolkats som spår av en ställning för torkning av tex fisk. Där fanns också en viss koncentration av fiskben. De stora mängderna skärvsten är kanske spår av tillredning av mat vid speciella händelser, kanske vid höstens laxfiske. Det kan ha varit fråga om en kollektiv tillagning eller konservering av lax för att ta hand om stora fångster (Carlsson 2007: 104, 189ff)

Figur 3. Strandvägen. Husen är markerade med ljusgrått och torkställningen är utmärkt. Siffrorna markerar eventuella lagringsgropar (Carlsson 2007:193).

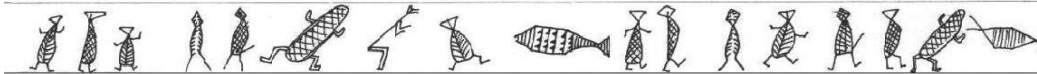
Det finns också indikationer på lagerhållning i form av förkollnade hasselnötsskal och möjliga lagringsgropar. Matlager skapas tex för perioder med sämre tillgång på mat men även för att skapa förutsättningar och tillfällen till samlingar och fester (Carlsson 2007:191ff).

I närheten av det mesolitiska vattenbrynet hittades ett skalltak från människa. Man har även funnit två ristade hornföremål, varav ett var av kronhjortshorn med ett geometriskt motiv, se figur 4 och 5 (Carlsson 2007:200ff).

Figur 4 och 5. Ristade hornföremål från Strandvägen (Carlsson 2007:202f).

En tolkning av platsen är att den under intensiva, korta och regelbundet

återkommande perioder utgjorde en mötesplats för människor från det omgivande landskapet och från mer avlägsna platser. Då fiskade man lax som torkades eller röktes och som därefter distribuerades till andra boplatser (Carlsson 2007:216, 223).

Det finns alltså främst tre orsaker till att platsen tolkats som en samlingsplats; rikedomen på fisk, föremål från avlägsna områden och det kommunikativt gynnsamma läget (Carlsson 2007:195).

Vingen

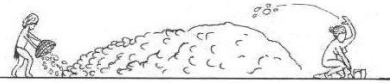
Hällristningarna från Vingen är troligast daterade till senmesolitikum (Klungseth Lødøen 2003:514ff).

Ingrid Fuglestedt (2008:360) har studerat mesolitiska hällristningar i Norge och sett skillnader i utförandet av djuren som avbildas. Hon menar att de olika mönstren inuti figurerna som föreställer djur av samma art representerar olika totemgrupper som delar samma gemensamma förfäder. Klandesignten representerar "manan", eller "the ancestral power, energy and wisdom", som är specifikt för den individuella klanen (Fuglestedt 2008:358ff).

På de platser där olika klanmönster är representerade kan olika klaner ha mötts. Då kan den mest frekventa designen representera värdklanen (Fuglestedt 2008:363). En sådan plats är Vingen i västra Norge. Det faktum att det finns flera olika "klandesigner" representerade tillsammans med antalet ristningar och lokalens storlek ligger till grund för Fuglestedts tolkning av platsen som en mötesplats för ett antal vitt utspridda klangrupper. På platsen finns dessutom två klangrupper från östra Norges "klandesign" representerade (Fuglestedt in press:11). Lokalen kan alltså vara en samlingsplats för klangrupper från östra och västra Norge (Fuglestedt 2008:363).

På platsen finns nio säkra cirkulära konstruktioner av sten och grus av en högst permanent karaktär. Vissa av dem ligger i klungor, andra mer isolerat. Det finns också en "mödding", relaterad till strukturerna, som till stor del består av skörbränd sten. Analyser av möddingen och några av strukturerna visar på ett mönster av tillfälliga vistelser och att platsen varit använd under upprepade kortvariga tillfällen alternativt under en begränsad period (Klungseth Lødøen 2003:514f).

Alla strukturerna ligger i anslutning till hällristningarna och vissa har tom ristningar på de stenar som finns i "väggarna". Vingen har också tolkats som en rituell lokal där man löste konflikter som uppstått i övergången mellan en mobil och mer sedentär livsstil i slutet av mesolitikum. Då skulle de olika ristningarna representera

kollektiva diskussioner eller förhandlingar mellan medlemmar i ett samhälle. Samma arkeolog menar att platsen endast bebotts av ett mindre antal människor (Klungseth Løddøen 2003:516ff).

Centralplatser och kökkenmöddingar

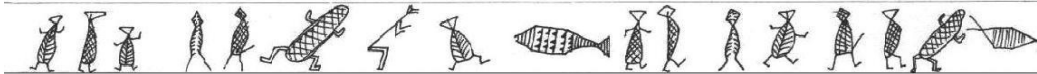
Larsson (2003:xxviii) diskuterar förekomsten av ”*central places*” i Skandinavien under mesolitikum. Dessa menar han uppstår pga ökad kontakt mellan människor och grupper som resulterar i ett behov av att uttrycka sig genom olika sociala markörer. Anledning till att de framträder längs kusten är att människor i större grupper kunde försörja sig i dessa omgivningar och pga att de enkelt kunde nås med vattentransporter. Larsson föreslår även en datering av den äldsta centralplatsen till runt 8 000 BP. Platsernas funktion är omtvistad med förslag som att de är vanliga boplatser eller att de hade en speciell funktion och bara besöktes vid speciella tillfällen för att utöva ceremonier.

I Danmark talar man om centrala boplatser, oftast försedda med kökkenmöddingar och omgivna av ett fångstterritorium. Exempel på detta är boplatserna Ertebølle och Bjørnsholm, båda troligtvis helårsboplatser. Bjørnsholm är beläget där man har kunnat utnyttja säsongsmässig vandring av fisk, något som ofta gäller kökkenmödding-boplatserna (Jensen 2004:158ff, 165). Kökkenmöddingarna ligger alltså ofta i laguner med rika naturresurser, men även en kommunikativt och socialt gynnsam placering har varit viktig (Carlsson 1998:24f).

Man talar om avgränsade territorier bebodda av 50 till 200 individer. Samtidigt diskuteras handel, gåvoutbyte och fester (Jensen 2004:236ff). Möddingarna har tolkats som ritualiserade lämningar av gemensamma måltider. Här samlades man för gemensamma angelägenheter, kollektiva ceremonier och ritualer (Carlsson 1998:24ff).

4.1.1 Slutsats

När man talar om samlingsplatser under mesolitikum är dessa ofta centrerade till senmesolitikum och relaterade till neolitiseringsen. Orsakerna till att just dessa platser pekats ut som eventuella samlingsplatser varierar, och är ofta inte så väl underbyggda. Gemensamma nämnare finns dock i kommunikativt gynnsamt läge, rika naturresurser,

ofta i form av vandrande fisk, och indikationer på att människor från olika områden besökt platsen. Resonemanget kring Strandvägen är väl underbyggt och passar väl in i min bild av en samlingsplats.

4.2 Tågerup

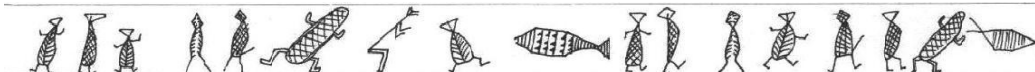
Platsen jag valt att testa mina teorier på är Tågerup. Jag är inte den första att hävda att Tågerup kan ha varit en samlingsplats (se Karsten, P. i Widman 1998; Magnell, muntlig uppgift februari 2009). Bo Knarrström (muntlig uppgift 28/4 2009) menar dock att Tågerup snarare är en stor basboplatz där hundratals personer kan ha levt. Han menar att om Tågerup har utgjort en samlingsplats skulle det isåfall vara en av flera samlingsplatser i området då det finns många väldigt stora boplatser i det omgivande landskapet.

Platsen

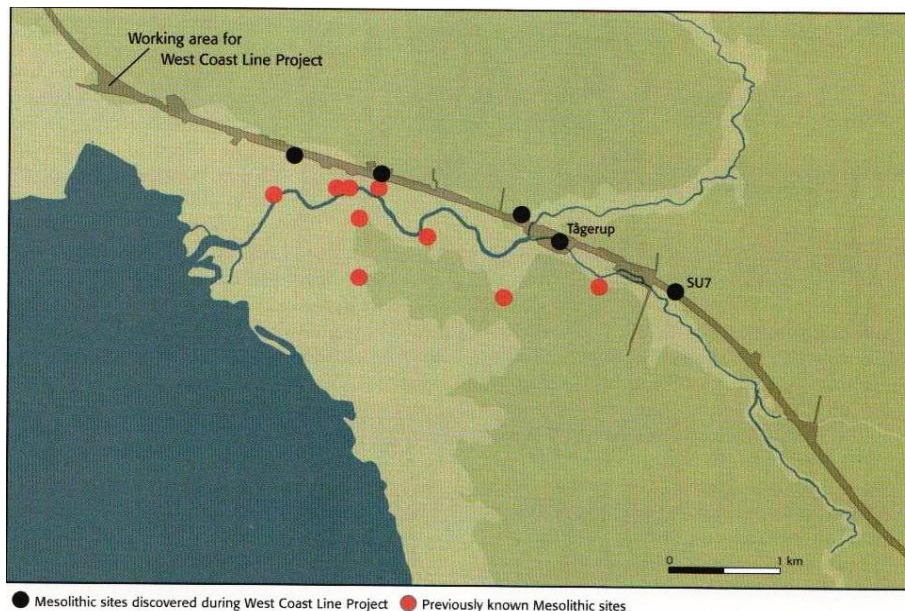
Boplatsens första fas har daterats till kongemosekulturens blak- och tidiga villingebackefas (Eriksson och Magnell 2001b:160). Här kan flera hundra personer ha vistats samtidigt (Karsten, P. i Widman 1998). Bosättningen antas ha varit ”massive” på grunder som mäktiga kulturlager och ett stort antal fynd som har få paralleller. Trots det fann man inga spår av permanenta husstrukturer. Detta indikerar att man haft lätta, mobila bostäder som inte lämnade tydliga spår. Kanske kan detta visa på att antalet invånare på boplatzen inte var konstant. Distributionen av fynd antyder också att boplatzen var ostrukturerad och att husen uppfördes upprepade gånger inom samma område (Karsten & Knarrström 2003:120).

Man har dock funnit en hyddbotten som daterats till 6170 - 5800 f.Kr. Det fanns inga stolphål men strax utanför har det legat två härdar. Det förekom mycket avslag, avfall och splitter vilket indikerar flintslagning. En meter väster om hyddan fanns en yxdepå med en kärnyxa och en bränd spetsyxa (Cronberg 2001:106-147). Hade det förekommit hus av mer permanent karaktär på platsen så skulle man ha funnit spår av dem eftersom bevaringsgraden är så hög (Karsten & Knarrström 2003:37).

Den lokala populationen har uppskattats till ett par hundra människor (Karsten & Knarrström 2003:122) och läget, vid åmynningen, har varit lämpligt för transporter och kommunikationer (Eriksson & Magnell 2001b:210). Braån och Saxån leder in i inlandet i tiotals km (Karsten & Knarrström 2003:54). Det finns dessutom flera kända

mesolitiska boplatser i närområdet, se figur 6. Vi vet inte om de är samtida, men vi kan se att det har varit ett attraktivt område under mesolitikum och det finns säkert flera boplatser som inte är funna ännu.

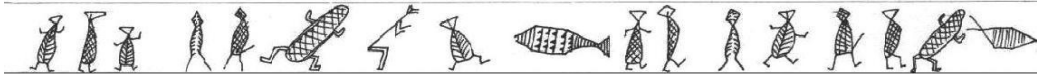

Figur 6. Karta över Saxåområdet med kända mesolitiska boplatser och Tågerup utmärkta (Karsten & Knarrström 2003:24).

Fiske och jakt

Det finns fynd av stora mängder sillben, något som är unikt på kustboplatser från perioden (Eriksson och Magnell 2001b:160, 194ff). Platsen låg i en smal vik som varit lämplig för sillfiske i lek. När det är gynnsamma förhållanden för sillfisket kan man göra enorma fångster, men det är bara effektivt under korta perioder när sillen leker, vilket den gör i knappt en månad. Detta kräver en arbetsinsats från en större grupp människor. Också att hantera och ta hand om fångsten efteråt kräver en stor arbetsinsats. Vad har man gjort med fångsten (Magnell, muntlig uppgift februari 2009)?

Långt stekande eller rökning leder till att fiskben bevaras bättre (van Wijngaarden-Bakker 1985:127). Det har tom föreslagits att fisk kan ha varit den vanligaste maten att lagra innan man uppfann intensiv sädeskördning (Yesher & Testart 1983:119). Bland indianstammarna i nordvästra Californien konserverade man stora mängder fisk tex genom att placera dem på heta stenar eller på en låg ställning över elden. Sedan fick fisken hänga på tork inne i husen. Vissa små arter kunde även soltorkas. Efter åtta

till tio dagar kunde fisken vara färdig för lagring som skedde i gropar eller flätade förvaringskärl inför vintern. Intressant är också att fiskarna skars upp med flintknivar (Kroeber & Barret 1960:99f). I Tågerup har man funnit 348 flintknivar (Karsten & Knarrström 2001:314).

Kan de ovanligt stora fynden av sillben bero på att man på den här platsen i högre utsträckning än på andra platser rökt och lagrat fisken? Om så är fallet kan det vara spåret av en orsak att samlas; att gemensamt fiska stora mängder sill för att därefter konservera fisken inför vintern? All sill behöver inte ha konsumerats på platsen. Om man medförde en del av fisken när man begav sig hemåt efter mötet har fångsten varit ännu större.

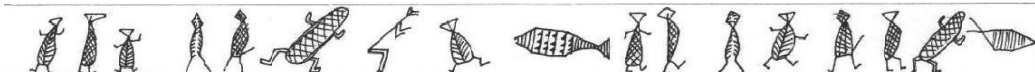
Det finns, till skillnad från de yngre bosättningsfaserna, inga fiskeredskap funna från den tidigaste perioden. Det kan dels bero på att man endast undersökt en ganska liten del av den dåtida vattenlinjen men också på att fisket kanske varit aktivt snarare än passivt, dvs tex bedrivits med nät (Mårtensson 2001:297). De dominerande fiskemetoderna har troligtvis främst varit med nät och fällor (Karsten & Knarrström 2003:55). Under Kongemosetid verkar det dessutom ha förekommit fiskefångstsystem av betydande skala (Strassburg 2000:425).

Men fynden av 502 skrapor, 668 sticklar och 911 pilspetsar (Karsten & Knarrström 2001:316; Karsten & Knarrström 2003:57) antyder att även jakt har varit väldigt viktigt på platsen.

Jakten på kronvilt har varit selektiv och därmed också aktiv och uppsökande. Rådjur och vildsvin har däremot inte jagats selektivt utan kanske snarare med någon form av fällor eller med hjälp av drevjakt (Eriksson & Magnell 2001b:202, 215). Den selektiva jakten förutsätter att man har haft en god lokalkännedom (Karsten & Knarrström 2003:125).

Ritual och kontakter

Det finns flera möjliga spår av ritual i Tågerup, man har bl a hittat sex spetsvapen. Dessa hittas ytterst sällan och deras funktion är oklar. De hittas ibland i kontexter som antagits ha att göra med ritual. Två av spetsvapnen var av kvalitetsmässigt dålig flinta och dessutom amatörmässigt utförda (Karsten & Knarrström 2003:94f; *Människor som vi - stenåldern i Tågerup*. Landskrona Museum). Det finns också andra fynd som i vissa fall kopplas ihop med ritual; flinteggade benspetsar och spetsiga yxor (Karsten

& Knarrström 2003:95) och en deponering bestående av två 17 och 24, 5 cm långa bennålar och ett 15, 8 cm långt koniskt objekt i flinta med tjock krusta, se figur 7 (Karsten & Knarrström 2003:91).

Figur 7. Deponeringen från Tågerup; två bennålar och ett koniskt objekt i flinta (Karsten & Knarrström 2003:91).

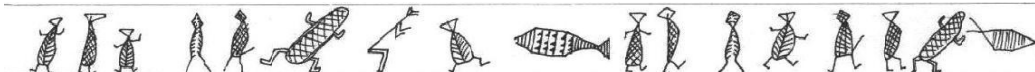
På platsen finns 3 gravar, men man har även gjort fynd av människoben i utkastlagret (Ahlström 2001:76f). Människobenen från utkastlagret och ben från hundar från samma fas visar att man övervägande hållit en terrestrisk diet (Eriksson & Magnell 2001b:206f). Benen visar alltså att man främst levde av landlevande föda. Har dessa människor egentligen hört hemma i inlandet? Eller är de dödade fiender?

Mycket tyder på att kontakterna varit täta under den här tiden. Materialet, ornamentiken och begravningskick är ganska homogent över ett stort område, och har stora likheter med inte minst Danmark. I Tågerup har det även gjorts fynd av dansk flinta (Karsten & Knarrström 2003:125).

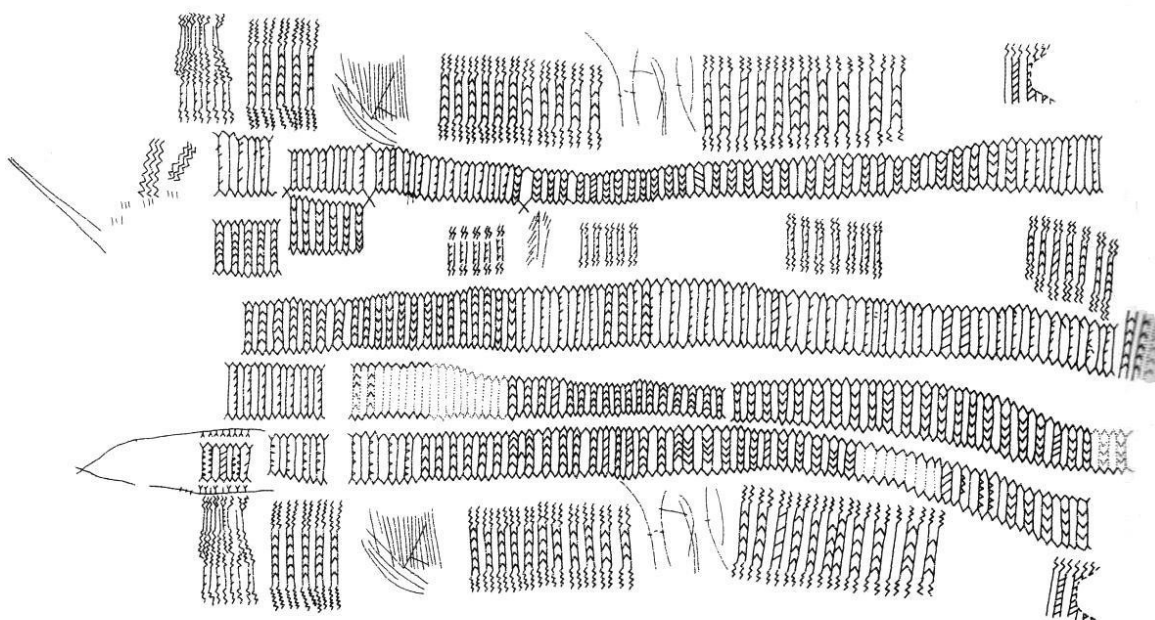
Yxskaftet

Man har funnit ett yxskaft i kronhjortshorn dekorerat med ett stort antal rombiska figurer. Yxskaftet är daterat till 6300 f.Kr., har ristats vid minst två tillfällen och slutligen kastats i vattnet, kanske som ett offer (Människor som vi - stenåldern i Tågerup. Landskrona Museum). Det är dessutom väl använt och slitet (Karsten & Knarrström 2003:102).

Vad de inristade romberna betyder råder det delade meningar om. Kanske

representerar de nedlagda djur, en rytm, en dans eller en kalender. Ett annat förslag är att de utgör en slags karta över dem som bebodde Tågerupsnäset (*Människor som vi - stenåldern i Tågerup*. Landskrona Museum). Romberna är troligen inte endast dekorativa eller ristade på måfå. De skulle kunna utgöra en slags bokföring över någon långsamt varierande enhet (Brynielsson 2003:109). Ett förslag är att romberna symboliserat alla individerna i en klan, såsom de bott längs stranden under ett stort möte. De olika mönstren inuti romberna kan symbolisera olika familjer eller släkter (Andersson m.fl. 2004:106). Se mönstret i figur 8 och i Bilaga 2.

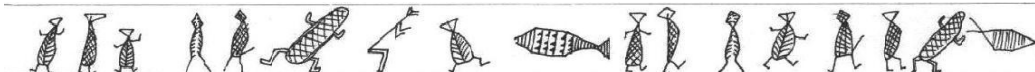
Figur 8. Ornamentiken på yxskaftet från Tågerup (Karsten & Knarrström 2003:106).

Här har man alltså antagit att det minst en gång ägt rum ett möte där 273² individer närvarat. Även om det är en siffra och en teori som är svår att belägga kan vi ändå laborera med den och se om den varit möjlig. Om vi utgår från att kärnfamiljen består av ungefär åtta personer har det alltså kommit drygt 34 familjer till mötet. I varje grupp har det troligen ingått flera familjer, om vi utgår från det magiska talet 25 så är det drygt tre familjer i varje grupp, alltså skulle kanske 11 grupper ha närvarat om teorin stämmer.³

Nästa fråga blir om sillfångsten kunnat försörja och sysselsätta 273 personer.

² Uppgifterna om antalet romber går isär; utställningen om Tågerup uppger 273 romber, Andersson m.fl. (2004:106) uppger 265 st.

³ Kelly (1995:211) föreslår dock att 25 individer representerar 5-7 familjer.

Enligt Magnell är det högst troligt att detta varit möjligt. Sillen kommer i stora mängder och för också med sig rovdjur som säl, tumlare och tonfisk. Dessutom har man säkerligen även ätit växter och jagat (Magnell, via mail 17/4 -09).

Sillstimmens storlek under historisk tid kan man få en uppfattning om genom uttalanden som att "näten revs sönder" och att "en stridsyx kunde stå i stimmen utan att falla". Sill fångades på 1700-talet med landvad, sammansatta dukar som lades runt stimmen. Det kunde bli enorma fångster, upp mot tusen tunnor sill. Man tog inte alltid upp all fisken direkt, utan den kunde förvaras i vaden (Nystedt 1994:9, 20f).

Man kan också se yxskaftet som en religiös symbol. Det är vanligt att kronhjortshorn symboliserar fruktbarhet och återfödelse eftersom de största hornen kommer från de kraftigaste tjurarna, hornen har en viktig roll i parningsstrider och hornen växer ut trots att de årligen faller av (Larsson 1988:144).

Larsson (2003:xxix) har även sett ett samband mellan distributionen av dekorerade organiska objekt och stora boplatser och därför också troligen högre folktäthet. Han ställer också frågan om det funnits sakrala platser i södra Skandinavien som liknat de med koncentrationer av hållristningar i norra Skandinavien.

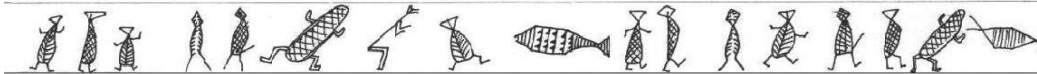
Av intresse är att yxskaftet har stora likheter med ett dekorerat horn på Sjöholmen, varför de antas vara samtida (Karsten & Knarrström 2003:108).

Figur 9. Yxskaftet från Tågerup (*Människor som vi – stenåldern i Tågerup*. Landskrona Museum. Foto: författaren.).

Yngre bebyggelse på platsen

Att man på erteböllebosättningen finner huslämningar kanske tyder på att platsens funktion ändrades snarare blev en basboplat. Kanske minskade sillen, medan fisket i allmänhet snarare förbättrats med Littorinatransgressionen, något som kan ha möjliggjort en mer permanent bosättning. Boplaten hade ett viktigt läge som man

kanske velat behålla kontrollen över (Magnell, muntlig uppgift februari 2009). Från fas II finns inga sillben representerade och från fas III endast 103 fragment, att jämföra med fas I:s 1269 fragment (Eriksson & Magnell 2001b:194f). Under flera år kan stora mängder sill förekomma vid speciella platser längs kusten. Sedan kan antalet plötsligt sjunka drastiskt, och ibland försvinna helt från hela kusten (Nordli 1994:4).

4.2.1 Slutsats

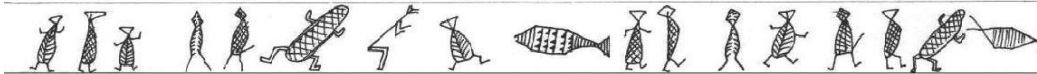
Eriksson och Magnell (2001b:213f) argumenterar för att Tågerup var en åretruntboplats. Kanske har det varit en vanlig boplats som vid vissa tillfällen fått vara värd för större samlingar. Kanske har man samlats under sensommar, då sillen går in, för att ta tillvara sillen. Detta kan ha varit antingen en anledning att samlas eller en förutsättning som möjliggör en samling av människor (Magnell, muntlig uppgift februari 2009).

Platsen har haft ett kommunikativt gynnsamt läge och troligtvis säsongsmässigt ökade resurstillgångar. Bristen på mer permanenta strukturer i kombination med mäktiga kulturlager och stora mängder fynd talar för att platsen besökts av många människor och vid flera tillfällen men att man inte stannat tillräckligt länge för att mer permanenta hus har varit värda arbetsinsatsen. Detta gör det också mindre troligt att Tågerup varit en basboplats i det här skedet. Det stora antalet mesolitiska boplatser i området visar på att det kan ha funnits ett befolkningsunderlag för större samlingar och också att det kan ha funnits ett behov av en gemensam samlingsplats.

Det finns också spår av ritual, unika föremål (yxskafet) och föremål av främmande råmaterial (dansk flinta). Gravarna stärker känslan av kontinuitet på platsen, både i form av att den varit mer permanent bebodd och av att man återkommit under en lång period.

4.3 Vid vilken tid på året har man samlats?

Beroende på vilken utgångspunkt man tar, dvs om man utgår från att man samlats när det funnits tillräckligt med resurser på plats, om man samlats för att jaga, pga av sociala orsaker osv., kan man argumentera för att olika perioder på året varit mest logiska att samlas vid. Om vi antar att den mest optimala tidpunkten för större grupper att samlas är då det finns tillräckligt med mat för att försörja alla och det samtidigt är

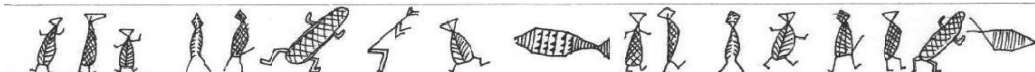
enkelt att ta sig till platsen för mötet så borde stora möten ha ägt rum under den varmare delen av året. Då kan man ta sig till mötet med hjälp av vattenvägar och det finns möjlighet att komplettera eventuell jakt och fiske med samlande.

Men möten och samlingar har kunnat äga rum vid alla tider på året beroende på vilket syfte mötet har haft, kanske också förutsatt att deltagarantalet inte varit alltför stort. Vi vet inte heller om man haft någon form av hunddragna slädar som underlättat transport. Det har också funnits möjligheter att lagra mat som tex fisk och hasselnötter.

Slutsatsen är att vi måste utreda varje individuell plats för sig. Jag tror inte att vi kan isolera samlingarna till en bestämd tid på året.

Med hjälp av osteologin kan vi analysera slaktavfall och matrester och därigenom få veta mer om vilken tid på året en boplats är utnyttjad och om en boplats varit en åretrunt-bosättning. Men det finns naturligtvis källkritiska problem och frågor kring representativitet även vad det gäller det osteologiska materialet (Eriksson & Magnell 2001a:50, 73).

Vi kan anta att Tågerup varit viktig under september till oktober, det är den period då sillen går in i och leker i Öresund idag. Det är tänkbart att samma period har gällt då (Eriksson & Magnell 2001b:209). Det finns på Tågerup säsongindikationer för hela året. Dock finns det flest indikationer för oktober och november (Eriksson & Magnell 2001b:211). Kanske har platsen varit bebodd året runt men det har skett en tillströmning av människor runt september och oktober då sillen gjort det möjligt för en större grupp att stanna på samma plats. En del kanske dröjde sig kvar någon månad, så länge sillen räckte och kompletterade med jakt på tex rådjur och kronhjort.

5 Slutsatser och diskussion

Har det funnits samlingsplatser under mesolitikum i Skandinavien?

Genom studier av nu levande jägar-samlarsamhällen och analogier med övriga förhistoriska perioder från olika platser sluter jag mig till att *det är högst troligt att det funnits samlingsplatser under mesolitikum i Skandinavien*. Om man överhuvudtaget kan tala om allmänmänskliga drag så verkar människans behov att samlas och träffa nya människor definitivt vara ett av dem.

Samtidigt tycker jag mig också urskilja ett samband mellan stor rörlighet mellan grupper och ett minskat behov av att samlas. Kanske gäller detta också grupper som har större rörlighet under året då dessa grupper med större sannolikhet kommer att stöta på andra grupper under sina förflyttningar, och också grupper som periodvis bor i större basläger. I alla dessa fall ökar möjligheterna för människor, varor och idéer att cirkulera utan hjälp av större möten.

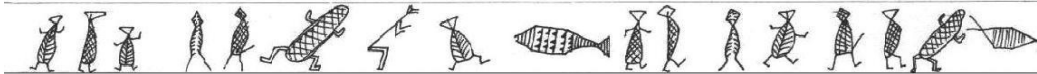
Vi behöver alltså ta reda på mer om hur grupperna sett ut och hur de rört sig under året. När vi i kombination med detta även funnit fler platser som sticker ut från de "vanliga" boplatserna kan vi en gång för alla konstatera att samlingsplatser funnits.

Vilka orsaker har funnits att samlas?

Det har genom tiderna på olika platser funnits många olika anledningar för människor att samlas. Visst har säsongsmässigt ökade resurser och möjligheter att ackumulera ett förråd varit en anledning, men främst är det sociala orsaker som dominerar. Utbyte av olika slag har självklart också varit viktigt, både av mat, hundar, människor och andra varor liksom kunskap, idéer, berättelser och information. Man har träffats för att roa sig; dansa, spela och tävla, för att tala allvarliga saker som politik, allianser och olika typer av beslutsfattande. Möten har sammankallats pga religiösa anledningar, initiationsriter och högtider. De individuella orsakerna för en person att bevista ett möte kan ha varit allt från hopp om att finna en kunnig schaman eller doktor till att bara träffa sina släktingar.

Antalet deltagare i mötena har säkert varierat stort beroende vilken typ av samling det har varit. Har förutsättningarna funnits har deltagarantalet säkert kunnat vara förvånansvärt högt, kanske flera hundra. Kanske har man rest långväga ifrån för delta

i vissa möten.

Vad kännetecknar en mesolitisk samlingsplats?

Efter min studie tycker jag att ett av samlingsplatsernas främsta karakteristika är variation. Jag har redan från början varit tydlig med att jag inte vill göra en lista med kännetecken. Trots detta finns det ändå några gemensamma drag som är ganska tydliga. Innan jag går närmare in på dessa vill jag visa på hur en sådan lista med kännetecken kan se ut. Exemplet kommer från de grönländska samlingsplatserna som nämnts tidigare (se stycket Anledningarna att samlas).

Paleoeskimåiska boplatser har delats in i olika kategorier bland vilka samlingsläger, eller stora korttidsutnyttjade boplatsområden, är en utav dem. För dessa samlingsläger har följande kriterier satts upp (Kàm Tayanin 2007:11):

1. Många härdar men få boendestrukturer.
2. Mindre antal artefakter med mindre antal artefakttyper representerade.
3. Artefakter från ett smalt spektrum ur *chaînes opératoires*.

Andra kriterier som nämnts för de *historiska* grönländska samlingsplatserna är (Appelt 2006:216f):

1. Att platsen är stor i förhållande till övriga boplatser i området.
2. En lokalisering på en plats nära en hög koncentration av tillfälliga resurser.
3. Huvudsakligen utnyttjad under sommaren.
4. Centrum för interregionala möten.
5. Stort antal strukturer.

På dessa historiska samlingsplatser ska en ansevärd handelsaktivitet ha ägt rum, liksom varierande sociala och religiösa uppträdanden (Appelt 2006:216).

Här har man alltså satt upp precisa kriterier, något som är väldigt konkret men samtidigt lite oflexibelt. Anledning till att man kunnat göra en sådan utförlig lista är att man också haft tillgång till historiska källor. Därför är det meningslöst att ha en sådan ambition för de mesolitiska samlingsplatserna. Några generella drag går ändå att urskilja. Samtidigt blir dessa ganska preliminära tills vi har kunnat identifiera fler samlingsplatser.

Utifrån mina studier kan man se en gemensam nämnare i *ovanligt stor tillgång på*

föda, i Skandinavien främst i form av fisk, tex i form av lax- eller sillfiske. Detta kanske inte är en förutsättning för att kunna samlas under åtminstone kortare perioder, mat går trots allt att konservera och frakta, och jakt har oftast varit möjlig. Men vid längre, större samlingar bör det ha funnits någon form av ökad födotillgång med i bilden. Det är både en anledning och i viss mån en förutsättning för samlingen.

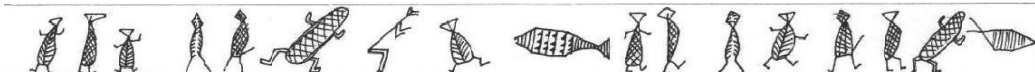
Ett *bra kommunikativt läge* är viktigt. Under mesolitikum var större delen av landet täckt av urskog, mossar och sankmark. Detta gjorde att nästan allt färdande mellan bosättningarna förgick vattenvägen. Det har funnits båtar på runt 10 meters längd (se tex den i Tybrind Vig) och man har kunnat transportera eld (Jensen 2004:199f). Har samlingsplatsen legat bra till har man kunnat färdas ganska långväga ifrån.

Samtidigt har det inte varit nödvändigt, vissa platser har kanske haft en plats i kosmologi eller liknande och har därför blivit samlingsplatser. Man kan också argumentera för att platser fått en plats i myt och kosmologi just för att förutsättningarna varit goda. Ändå vill jag inte utesluta att samlingsplatser för åtminstone mindre grupper kan ha legat på, som vi anser, svåråtkomliga ställen. Har det rört sig om större samlingar, med individer från ett större område, har det kommunikativa läget varit viktigare.

Generellt bör det finnas *spår av många människor*, tex i form av härdar. Det kan vara svårt då man oftast inte gräver större områden. Ett annat problem är också att bevisa samtidighet. Då kan andra fynd som tex mängden sillben i Tågerup indikera att många människor vistats på platsen. Samtidigt bör det *inte finnas många permanenta strukturer på platsen*. Detta utgör även en viktig skillnad mellan basboplatser och samlingsplatser. Basboplatser bör ha fler permanenta strukturer.

Något som kan tolkas som närvaro av människor från olika grupper är fynd av *föremål i främmande material och tekniker eller med främmande dekor*, tex tandpärlor, bärnsten, verktyg eller hållristningar. Detta kan även vara spår av handel, gåvor, säsongsmässig förflyttning, exogami eller något helt annat. Inget av de alternativen utesluter dock att föremålen bytt ägare på samlingsplatsen.

Man kan diskutera om det även bör finnas *spår av religiösa aktiviteter* på en samlingsplats. Säkert har det varit ett vanligt inslag vid stora möten. Men vi kan inte utesluta att samlingar utan religiösa inslag har tagit plats. Dessutom kan vi aldrig med säkerhet veta vilka föremål som har en religiös innebörd eller symbolik. Dock kan

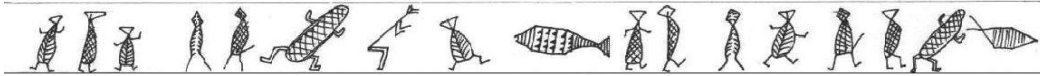
Larssons (2003:xxix) teori om att dekorerade föremål i organiskt material ofta hittas på stora boplatser vara av intresse här. Kanske kan dekorerade hornföremål alltså vara ett vanligt fynd på samlingsplatser.

De kriterier från de grönländska samlingsplatserna som är uppsatta kring bl a artefakttyper kan vara svårt att inkorporera i diskussionen kring de skandinaviska samlingsplatserna. Detta eftersom eventuella samlingsplatser säkert ofta även har utgjort vanliga boplatser både före, under och efter platsen utgjort skådeplats för mötena. Problemet ligger i att på omrörda och under flera hundra år brukade boplatser urskilja att där vid något eller några tillfällen skett ett större möte.

Det finns ingen möjlighet för oss konstruera en mall som gäller alla samlingsplatser. Det har funnits olika stora samlingsplatser på olika platser i landskapet med olika syfte och funktion för olika tillfällen. Framförallt är mesolitikum en lång period och förutsättningarna och behoven i samhället har skiftat under århundradena. Men det vi kan säga är att boplatser eller platser som haft ett bra kommunikativt läge och som periodvis haft ökad tillgång på mat har varit väl lämpade för större samlingar. Om vi kan komplettera detta med fynd av föremål i främmande råmaterial eller teknik, eller andra främmande element såsom tex hållristningar med speciell klandesign, ovanligt många fynd av härdar och kanske tom spår som kan tolkas som avsatta av religiösa aktiviteter så kan vi börja argumentera för att platsen varit en knutpunkt och samlingsplats för grupper från ett större område. Helst ska det inte heller finnas fynd av för många permanenta strukturer.

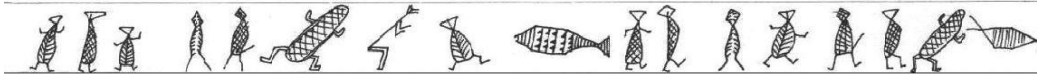
Varför är det viktigt för oss att identifiera samlingsplatser? Svaret är dels för att vi ska kunna studera platserna och utforska vilka aktiviteter som tagit plats och vad ett möte har inneburit. Men också för att förekomsten av mer eller mindre regelbundna möten har större effekt och påverkan på samhället och det sociala, religiösa och materiella livet än vi kanske tror. Det är därför viktigt för oss att bevisa att möten faktiskt har ägt rum.

Bland de platser jag studerat är det Tågerup jag fördjupat mig i, en plats som jag anser uppvisar många tecken på att ha varit en samlingsplats. Platsen uppvisar de flesta, om inte alla de karakteristika som jag har arbetat fram för samlingsplatser. Tågerup verkar ha varit en väldigt speciell plats. Men när fler boplatser undersöks och vi får större kunskap om olika typer av boplatser och vad som är ”normen” blir det lättare att se vad som egentligen är speciellt. Alla speciella platser har inte varit

samlingsplatser. Någonstans måste ju människorna ha bott (Magnell, muntlig uppgift februari 2009).

Det finns fler potentiella samlingsplatser som vi borde undersöka närmare. Strandvägen är den närmaste parallellen till Tågerup men även Vingen kan ha utgjort en samlingsplats. Om vi vet vad vi ska söka efter och vilka frågor vi ska ställa till materialet kan nya resultat uppnås.

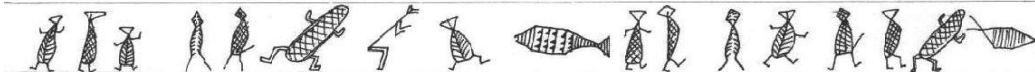
6 Utvärdering

Min ambition, att uppmärksamma behovet av att samlas och förekomsten av samlingsplatser under mesolitikum samt att skapa en utgångspunkt att vidare utforska fenomenet på, har jag uppnått. Däremot är detta inget försök att göra en heltäckande undersökning av forskningsområdet, eller att utforska alla aspekter av gruppdynamik eller samlande i allmänhet. Detta är endast avsett som en början, som ett startskott. Många trådar lämnas lösa för andra att ta upp.

Inför framtiden behöver vi också lägga energi på att vidare utforska gruppammansättningen och -dynamiken under mesolitikum. Det skulle vara verkligt intressant att utröna om det finns ett samband mellan stor rörlighet mellan grupper och ett minskat behov av att samlas. Vi behöver även en gång för alla försöka lösa frågan om säsongsmässig förflyttning. Utöver det behöver vi uppmärksamma att man även under mesolitikum haft ett behov av att samlas, som kanske varit minst lika stort som under senare perioder. Gör vi detta kan vi ställa nya frågor till materialet och se nya mönster.

7 Sammanfattning

Samlingsplatser under mesolitikum och jägar-samlares behov av att samlas är ett fenomen som sällan diskuteras i den skandinaviska forskningen. Mitt främsta mål har här varit att uppmärksamma att man även under mesolitikum har haft ett behov av att samlas och att det är möjligt för oss att leta efter platserna där mötena ägt rum. Jag har undersökt vilka behov som gör att människor samlas, diskuterat säsongsförflyttning, gruppstorlek och gruppdynamik och deras inverkan på samlande och till slut även sett närmare på eventuella samlingsplatser, och då i synnerhet Tågerup.

Källförteckning

Litteratur

Adhikary, A. K. 1999. Birhor. I: Lee, R. B. & Daly, R. (red) *The Cambridge Encyclopedia of Hunters and Gatherers*. Cambridge.

Ahlström, T. 2001. De dödas ben. I: Karsten, P. & Knarrström, B. (red). *Tågerup specialstudier*. Lund.

Akalu, A. & Stjernquist, P. 1988. To what Extent are Ethnographic Analogies useful for the Reconstruction of Prehistoric Exchange? I: Hårdh, B., Larsson, L., Olausson, D. & Petré, R. (red). 1988. *Trade and Exchange in Prehistory*. Studies in honour of Berta Stjernquist. Lund.

Alekseenko, E. A. 1999. Ket. I: Lee, R. B. & Daly, R. (red) *The Cambridge Encyclopedia of Hunters and Gatherers*. Cambridge.

Andersson, M., Karsten, P., Knarrström, B. & Svensson, M. 2004. *Stone Age Scania. Significant places dug and read by contract archaeology*. Lund.

Appelt, M. 2006. Gathering Sites as Focal Places in Prehistoric Greenland. I: Arneborg, J. & Grønnov, B. (red) *Dynamics of Northern Societies. Proceedings of the SILA/NABO Conference on Arctic and North Atlantic Archaeology, Copenhagen, May 10th-14th, 2004*. Köpenhamn.

Asch, M. & Smith, S. 1999. Slavey Dene. I: Lee, R. B. & Daly, R. (red) *The Cambridge Encyclopedia of Hunters and Gatherers*. Cambridge.

Bahuchet, S. 1999. Aka Pygmies. I: Lee, R. B. & Daly, R. (red) *The Cambridge Encyclopedia of Hunters and Gatherers*. Cambridge.

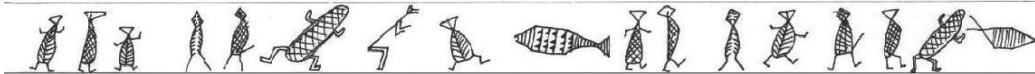
Bergsvik, K. A. & Bruen Olsen, A. 2003. Traffic in Stone Adzes in Mesolithic Western Norway. I: Larsson, L., Kindgren, H., Knutsson, K., Loeffler, D. & Åkerlund, A. (red) *Mesolithic on the Move. Papers presented at the Sixth International Conference on the Mesolithic in Europe, Stockholm 2000*. Oxford.

Birdsell, J. B. 1984. Some predictions for the Pleistocene based on equilibrium systems among recent hunter-gatherers. I: Lee, R. B. & Devore, I (red). *Man the Hunter. The first intensive survey of a single, crucial stage of human development - man's once universal hunting way of life*. Tenth printing. New York.

Brynielsson, L. 2003. Information content in the antler carvings. I: Karsten, P. & Knarrström, B. *The Tågerup Excavations*. Lund.

Carlsson, A. 1998. *Tolkande arkeologi och svensk forntidshistoria. Stenåldern*. Stockholm Studies in Archaeology. No 17. Stockholm.

Carlsson, T. 2007. *Mesolitiska Möten. Strandvägen en senmesolitisk boplats vid Motala Ström*. Acta Archaeologica Lundensia 8°, No 54. Lund

Clark, J. D. 1984. Studies of hunter-gatherers as an aid to the interpretation of prehistoric societies. I: Lee, R. B. & Devore, I (red). *Man the Hunter. The first intensive survey of a single, crucial stage of human development - man's once universal hunting way of life.* Tenth printing. New York.

Constandse-Westermann, T. & Newell, R. 1985. Social and Biological Aspects of the Western European Mesolithic Population Structure: a Comparison with the Demography of North American Indians. I: Bonsall, C. (red) *The Mesolithic in Europe. Papers Presented at the Third International Symposium.* Edinburgh.

Cronberg, C. 2001. Husesyn. I: Karsten, P. & Knarrström, B. (red). *Tågerup specialstudier. Skånska spår – arkeologi längs Västkustbanan.*Lund

Endicott, K. 1999. Batek. I: Lee, R. B. & Daly, R. (red) *The Cambridge Encyclopedia of Hunters and Gatherers.* Cambridge.

Erikson, M. & Magnell, O. 2001a. Jakt och slakt. I: Karsten, P. *Dansarna från Bökeberg. Om jakt, ritualer och inlandsbosättning vid jägarstenålderns slut.* Riksantikvarieämbetet arkeologiska undersökningar skrifter 37. Lund.

Eriksson, M. & Magnell, O. 2001b. Det djuriska Tågerup. I: Karsten, P. & Knarrström, B. (red). *Tågerup specialstudier. Skånska spår – arkeologi längs Västkustbanan.* Lund

Fischer, A. 2003. Trapping up the rivers and trading across the sea - steps towards the neolithisation of Denmark. I: Larsson, L., Kindgren, H., Knutsson, K., Loeffler, D. & Åkerlund, A. (red) *Mesolithic on the Move. Papers presented at the Sixth International Conference on the Mesolithic in Europe, Stockholm 2000.* Oxford.

Fuglestedt, I.

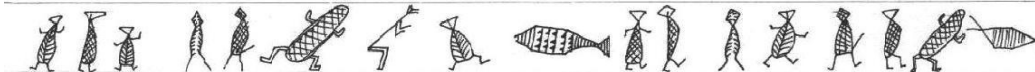
-2008. How many Totemic Clans existed in Eastern Norway during the Late Mesolithic? I: Chilidis, K., Lund, J. & C. Prescott (red) *Facets of Archaeology. Essays in honour of Lotte Hedeager on her 60th birthday.* Oslo Archaeological Series No. 10

-In press. Animals, 'Churingas' and Rock art in Late Mesolithic Northern Scandinavia. I: Goldhahn, J., Fuglestedt, I. & Jones, A. (red) *Changing Pictures. Rock Art Traditions and Visions in Northern Europe.* Oxford.

Grøn, O. 1998. Neolithization in Southern Scandinavia - A Mesolithic Perspective. I: Zvelebil, M., Dennell, R. & Domanska, L. (red) *Harvesting the sea, farming the forest. The emergence of Neolithic Societies in the Baltic Region.* Sheffield Archaeological Monographs 10. Sheffield.

Grønnow, B. 1987. Meiendorf and Stellmoor revisited. An analysis of Late Paleolithic Reindeer Exploitation. I: *Acta Archaeologica.* Vol. 56 - 1985. Köpenhamn.

Gulløv, H. C., Andreasen, C., Grønnow, B., Fog Jensen, J., Appelt, M., Arneborg, J. & Berglund, J. 2004. *Grønlands Forhistorie.* Köpenhamn.

Gulløv, H. C. 2006. Aasiviit as Focal Places in Historical Greenland. I: Arneborg, J. & Grønnow, B. (red) *Dynamics of Northern Societies. Proceedings of the SILA/NABO Conference on Arctic and North Atlantic Archaeology, Copenhagen, May 10th-14th, 2004*. Köpenhamn.

Helgesson, B. 2002. *Järnålderns Skåne. Samhälle, centra och regioner*. Acta Archaeologica Lundensia in 8°, no. 28. Lund.

Hiatt, L. R. 1984. Ownership and use of land among the Australian Aborigines. I: Lee, R. B. & Devore, I (red). *Man the Hunter. The first intensive survey of a single, crucial stage of human development - man's once universal hunting way of life*. Tenth printing. New York.

Hårdh, B. & Larsson, L. 2007. *Uppåkra – Lund före Lund*. Lund.

Jensen, J. 2004. *Danmarks Oldtid. Stenalder 13000-2000 f.Kr.* Köpenhamn.

Karsten, P. 2001. *Dansarna från Bökeberg. Om jakt, ritualer och inlandsbosättning vid jägarstenålderns slut*. Riksantikvarieämbetet arkeologiska undersökningar skrifter 37. Lund.

Karsten, P. & Knarrström, B. 2001. Kvantitet och kvalitet. Typbestämning av flintredskap från Tågerup. I: Karsten, P. & Knarrström, B. (red) *Tågerup specialstudier*. Skånska spår – arkeologi längs Västkustbanan. Lund.

Karsten, P. & Knarrström, B. 2003. *The Tågerup Excavations*. Skånska spår – arkeologi längs Västkustbanan. Lund.

Kelly, R. L. 1995. *The foraging spectrum. Diversity in hunter-gatherer lifeways*. London.

Kehoe, A. B. 1999. Blackfoot/Plains. I: Lee, R. B. & Daly, R. (red) *The Cambridge Encyclopedia of Hunters and Gatherers*. Cambridge.

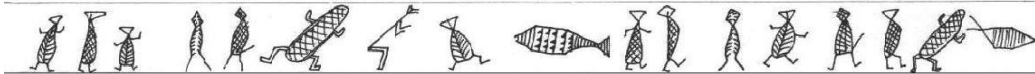
Klungseth Lødøen, T. 2003. Late Mesolithic Rock Art and Expressions of Ideology. I: Larsson, L., Kindgren, H., Knutsson, K., Loeffler, D. & Åkerlund, A. (red) *Mesolithic on the Move. Papers presented at the Sixth International Conference on the Mesolithic in Europe, Stockholm 2000*. Oxford.

Knutsson, H. 1995. *Slutvandrat? Aspekter på övergången från rörlig till bofast tillvaro*. Societas Archaeologica Upsaliensis, Uppsala.

Kratz, C. 1999. The Okiek of Kenya. I: Lee, R. B. & Daly, R. (red) *The Cambridge Encyclopedia of Hunters and Gatherers*. Cambridge.

Kroeber, A. L. & Barrett, S. A. 1960. *Fishing among the Indians of Northwestern California*. Anthropological Records 21:1. Berkeley och Los Angeles.

Larsson, L.

-1978. *Ageröd I:B - Ageröd I:D. A Study of Early Atlantic Settlement in Scania*. Acta Archaeologica Lundensia, series in 4°. N° 12. Lund

- 1980. Some aspects of the Kongemose Culture of Southern Sweden. *Meddelanden från Lunds universitets historiska museum 1979-1980*. Lund

-1982. *Segebro. En tidigatlantisk boplats vid Sege ås mynning*. Malmöfynd 4. Malmö.

-1983. *Ageröd V. An Atlantic Bog Site in Central Scania*. Acta Archaeologica Lundensia, series in 8°. N° 12. Lund

-1988. *Ett fångstsamhälle för 7000 år sedan*. Lund.

-1988b. Aspects of Exchange in Mesolithic Societies. I: Hårdh, B., Larsson, L., Olausson, D. & Petré, R. (red). *Trade and Exchange in Prehistory*. Studies in honour of Berta Stjernquist. Lund

- 2003. The Mesolithic of Sweden in retrospective and progressive perspectives. I: Larsson, L., Kindgren, H., Knutsson, K., Loeffler, D. & Åkerlund, A. (red) *Mesolithic on the Move. Papers presented at the Sixth International Conference on the Mesolithic in Europe, Stockholm 2000*. Oxford.

Larsson, L., Meiklejohn, C. & Newell, R. 1981. Human Skeletal Material from the Mesolithic Site of Ageröd I:HC, Scania, Southern Sweden. *Fornvännen* 76, 1981/4: 161-168.

Lindgren, C. 2002. Långt borta och nära. Om människor, platser och möten i Södermanland under mesolitikum. I: Åkerlund, A. (red). *Kulturell mångfald i Södermanland. Del 1*. Rapport Länsstyrelsen i Södermanland. Nyköping.

Madden, M. 1983. Social Network Systems Amongst Hunter-gatherers Considered Within Southern Norway. I: Bailey, G. (red) *Hunter-gatherer economy in prehistory*. Cambridge.

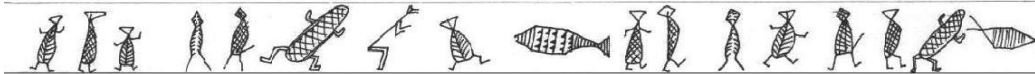
Mårtensson, J. 2001. Mesolitiskt trä. I: Karsten, P. & Knarrström, B. (red). *Tågerup specialstudier*. Lund

Nemysova, E. A., Bartels, D. & Bartels, A. 1999. Khanti. I: Lee, R. B. & Daly, R. (red) *The Cambridge Encyclopedia of Hunters and Gatherers*. Cambridge.

Nordli, O. 1994. *Herring Fisheries along the Norwegian Coast and the Swedish West Coast*. Florø.

Nystedt, O. 1994. *Sillen i Bohuslän. Sillen, sillfisket och sillperioderna i Bohuslän*. Skrifter utgivna av Bohusläns museum och Bohusläns hembygdsförbund. Nr 49. Uddevalla.

Olausson, D. 1988. Dots on a map. Thoughts about the way archaeologists study prehistoric trade and exchange. I: Hårdh, B., Larsson, L., Olausson, D. & Petré, R. (red). *Trade and Exchange in Prehistory*. Studies in honour of Berta Stjernquist. Lund

Rowley-Conwy, P. 1986. Between cave painters and crop planters: aspects of the temperate European Mesolithic. I: Zvelebil, M. (red). *Hunters in transition. Mesolithic societies of temperate Euroasia and their transition to farming.* Cambridge.

Strassburg, J. 2000. *Shamanic Shadows. One hundred generations of undead subversion in Southern Scandinavia, 7,000-4,000 BC.* Stockholm

Suttles, W. 1984. Coping with Abundance: Subsistence on the Northwest Coast. I: Lee, R. B. & Devore, I (red). *Man the Hunter. The first intensive survey of a single, crucial stage of human development - man's once universal hunting way of life.* Tenth printing. New York.

Turnbull, C. M. 1984a. Kommentar i: The use of ethnography in reconstructing the past. I: Lee, R. B. & Devore, I (red). *Man the Hunter. The first intensive survey of a single, crucial stage of human development - man's once universal hunting way of life.* Tenth printing. New York.

- 1984b. The importance of Flux in Two Hunting Societies. I: Lee, R. B. & Devore, I (red). *Man the Hunter. The first intensive survey of a single, crucial stage of human development - man's once universal hunting way of life.* Tenth printing. New York.

van Wijngaarden-Bakker, L. 1985. Faunal Remains and the Irish Mesolithic. I: Bonsall, C. (red) *The Mesolithic in Europe. Papers Presented at the Third International Symposium.* Edinburgh.

Vidal, H. J. 1999. Yamana. I: Lee, R. B. & Daly, R. (red) *The Cambridge Encyclopedia of Hunters and Gatherers.* Cambridge.

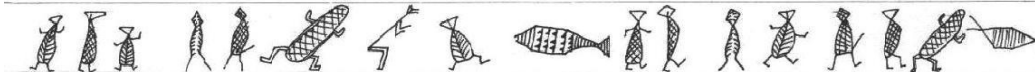
Washburn, S. L. & Lancaster C. S. 1984. The evolution of hunting. I: Lee, R. B. & Devore, I (red). *Man the Hunter. The first intensive survey of a single, crucial stage of human development - man's once universal hunting way of life.* Tenth printing. New York.

Widman, M. 1998. En ny förfader träder fram. *Populär Historia*, 5/1998.

Williams, B. J. 1984. The Birth of India and some comments on band organization. I: Lee, R. B. & Devore, I (red). *Man the Hunter. The first intensive survey of a single, crucial stage of human development - man's once universal hunting way of life.* Tenth printing. New York.

Wobst, H. M. 1974. Boundary Conditions for Paleolithic Social Systems: A Simulation Approach. *American Antiquity*. Vol 39. No 2. Sid: 147-178. Society for American Archaeology.

Woodburn, J. 1984. Stability and flexibility in Hadza residential groupings. I: Lee, R. B. & Devore, I (red). *Man the Hunter. The first intensive survey of a single, crucial stage of human development - man's once universal hunting way of life.* Tenth printing. New York.

Yellen, J. E. 1977. *Archaeological Approaches to the Present. Models for reconstructing the past.* New York.

Ysher, D. & Testart, A. 1983. On Food Storage Among Hunter-gatherers. *Current Anthropology*, vol 24, no 1, s 119-120.

Zachrisson, T. 2004. Det heliga på Helgö och dess kosmiska referenser. I: Andrén, A., Jennbert, K. & Raudvere, C. (red) *Ordning mot kaos – studier av nordisk förkristen kosmologi.* Vägar till Midgård 4. Lund.

Opublicerat

Hallgren, C. 2004. *Spår av rituell aktivitet i sydvästra Skånes neolitiska palissadanläggningar.* CD-uppsats i arkeologi vid Lunds Universitet.

Kàm Tayanin, K. 2007. *Putukut Nuua: En Saqqaqboplats.* Magisteruppsats vid Lunds Universitet.

Internet

Nationalmuseet i Köpenhamns hemsida, SILA:
<http://www.natmus.dk/sw18632.asp> [2009-03-18, 15:23]

Muntliga källor

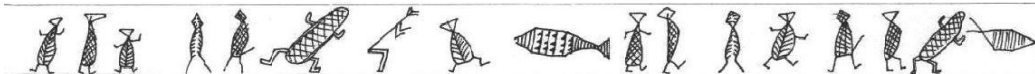
Knarrström, B. Arkeolog, UV Syd. 28/4 2009.

Larsson, Lars. Professor i förhistorisk arkeologi vid institutionen för arkeologi och antikens historia vid Lunds Universitet. 12/2 2009

Magnell, Ola. Fil. Dr. i osteologi vid institutionen för arkeologi och antikens historia vid Lunds Universitet. 12/2 2009. Förtydligande via mail 17/4 2009 & 4/3 2009.

Utställningar

Människor som vi – stenåldern i Tågerup. Landskrona Museum. Framställd av bl a arkeologerna Karsten, P & Knarrström, B. [2009-04-04]

Bilaga 1:

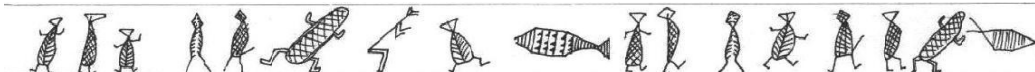
Översikt över olika modeller rörande jägar-samlares populationsstruktur (Constandse-Westermann & Newell 1985:109)

Table 1: Results of the investigation of North American Indian hunter-fisher-gatherer demography (Newell and Constandse-Westermann 1986a; Newell *et al.*, in press) compared to earlier models of hunter-fisher-gatherer population structure¹

		CLARK (1975)	MEIKLEJOHN (1978)	WILLIAMS (1974)	WOBST (1974,1975,1976)	CONSTANDE-WESTERMANN & NEWELL	
						Band level society	Tribal level society
SOCIAL STRUCTURE	Q u a n t !	annual territories	*locally defined band*	band	minimum band	band	band
		social territories				dialectic tribe	dialectic tribe
		techno-territories	*"breeding group" or "major" macro unit*	connubium	maximum band	language family	language family
	Q u a n t !			7-17 bands per connubium	7-19 minimum bands per maximum band	number of bands per dialectic tribe	^{min} 1.0 ^x 3.9 ^{max} 15.0
						number of dialectic tribes per language family	0.5 5.5 61.2
SPATIAL CONFIGURATION		circular or more irregular areas		hexagonal areas	hexagonal areas	number of contiguous bands	2.3 4.9 7.6
						number of contiguous dialectic tribes	? ca.5.5 ?
						number of contiguous language families	-0.8 4.9 10.5
POPULATION NUMBER				25/30-75	25	MIN 49 X 302 MAX 1865	MIN 45 X 323 MAX 2348
			475-1000	210-1275	175-475 (minimum 74.7-332.7)	148 1034 7242	89 773 6724
						158 2815 50119	2535 13111 67298
TERRITORIAL EXTENSION IN KM ²		Px (78-314) for circular areas ²		78	(500-5000) ³	144 6060 255228	13 278 5737
		"many times" annual territory				140 8191 478564	40 987 24635
			24000-60000 or 50000-125000	(546-1326) ¹	majority between 9500 and 95000	298 15475 801309	5559 30709 170216
POPULATION DENSITY			.008-.090	.640 or lower	.500-.005 majority < .050	.002 .101 5.043	.043 839 16460
BIOLOGICAL STRUCTURE		annual territories endogamous	band exogamous	band exogamous	band exogamous	band endogamy not possible	band endogamy not possible
						no endogamy in majority of dialectic tribes	endogamy present in majority of dialectic tribes
			major macro unit endogamous	connubium endogamous	overlapping marriage networks	overlapping marriage networks within language families	overlapping marriage networks within language families

Notes:

1. The minimum and maximum figures given in the table are $\bar{x}-2s$ and $\bar{x}+2s$, respectively.
2. P=the number of structural poses in the annual round.
3. The data in brackets are derived from other figures in the same model.

Bilaga 2:

Yxskaftet från Tågerup ur olika vinklar (Karsten & Knarrström 2003:102f).

